

Etnické a rasové předsudky v postojích dnešní mladé generace

Jan Navrátil

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan NAVRÁTIL**
Osobní číslo: **H118200**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Etnické a rasové předsudky v postojích dnešní
mladé generace**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- předsudky, stereotypy a postoje dnešní mladé generace vůči etnickým menšinám;
- multikulturní výchovu;
- etnické menšiny v ČR.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na zjištění postojů mladé generace vůči etnickým menšinám v České republice (Romům, Židům, Ukrajincům a Vietnamcům).

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Brittnerová, D., Moravcová, M. Etnické komunity v české společnosti. Praha: Ermat, 2006.

Brittnerová, D., Moravcová, M. Etnické komunity v kulturním kontextu. Praha: Ermat, 2008.

Mareš, M. Pravicový extremismu a radikalismus v ČR. Brno: Barrister & Principal, 2003.

Mareš, M. Soudobá extremisticky orientovaná mládež a její vztah k historii – vybrané příklady. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2011.

Šišková, T. Výchova k toleranci a proti rasismu. Praha: Portál, 1998.

Tesař, F. Etnické konflikty. Praha: Portál, 2007.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Jůzlová

Katedra pedagogiky a psychologie

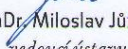
Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

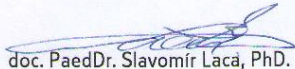
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Lacá, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Jan NAVRÁTIL

Jméno, příjmení studenta

V Brně 31.3.2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zaměřuje na předsudky v postojích současných středoškolských studentů vůči etnickým a národnostním menšinám.

Teoretická část práce popisuje postoje, předsudky a stereotypy v mezilidských vztazích, které mohou v některých případech vést k extrémním postojům, jako jsou xenofobie, rasismus a antisemitismus. Dále obsahuje vysvětlení pojmů národnostní a etnická menšina a jsou popsány menšiny v České republice, konkrétně Romové, Ukrajinci a Vietnamci. Závěr teoretické části je věnován popisu pojmů multikulturalismus, pluralismus, tolerance, multikulturní výchova a výchova k toleranci.

Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum a jeho výsledky, který se týkal postojů studentů středních škol vůči etnickým menšinám v Jihomoravském kraji v závislosti na typu střední školy.

Klíčová slova: postoje, předsudky, stereotypy, rasismus, etnická menšina, národnostní menšina, multikulturní výchova, tolerance

ABSTRACT

This thesis focuses on the prejudices of contemporary attitudes of high school students towards ethnic and national minorities.

The theoretical part describes attitudes, prejudices and stereotypes in interpersonal relationships, which may in some cases lead to extreme positions, such as xenophobia, racism and anti-Semitism. It also contains explanations of the concepts of national and ethnic minorities, and minorities are described in the Czech Republic, in particular Roma, Ukrainians and Vietnamese. Conclusion the theoretical part is devoted to describe the concept of multiculturalism, pluralism, tolerance, multicultural education and education for tolerance.

The practical part contains quantitative research and its results, which concerned the attitudes of high school students towards ethnic minorities in the South Moravian region, depending on the type of secondary school.

Keywords: attitudes, prejudices, stereotypes, racism, ethnic minorities, national minorities, multicultural education, tolerance

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Na tomto místě bych chtěl upřímně poděkovat paní PhDr. Haně Jůzlové za odborné vedení, konzultace, cenné připomínky, trpělivost a pomoc při psaní této bakalářské práce.

Děkuji rovněž svojí přítelkyni Kateřině Jordánkové za trpělivost a podporu během studia a psaní bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VZTAHY VE SPOLEČNOSTI	12
1.1 POSTOJE	12
1.2 PŘEDSUDKY	14
1.3 STEREOTYPY	16
1.4 ETNICKÉ, NÁRODNOSTNÍ A RASOVÉ STEREOTYPY	17
2 EXTRÉMNÍ POSTOJE A PŘEDSUDKY	19
2.1 XENOFOBIE	19
2.2 RASISMUS	20
2.3 ANTISEMITISMUS.....	22
3 NÁRODNOSTNÍ A ETNICKÉ MENŠINY V ČR	27
3.1 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY	27
3.2 ETNICKÉ MENŠINY.....	28
3.3 ROMOVÉ.....	29
3.4 UKRAJINCI.....	32
3.5 VIETNAMCI.....	34
4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	37
4.1 MULTIKULTURALISMUS, PLURALISMUS, MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOST	37
4.2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	39
4.3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A VÝCHOVA K TOLERANCI U MLÁDEŽE.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
5 POSTOJE STUDENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL K ETNICKÝM SKUPINÁM	45
5.1 MATERIÁL A METODIKA	45
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	49
6.1 HODNOCENÍ ODLIŠNOSTÍ MEZI ZKOUMANÝMI STŘEDNÍMI ŠKOLAMI	49
6.2 HODNOCENÍ ZÁVISLOSTI MEZI TYPEM ŠKOLY A POSTOJI STUDENTŮ	59
6.3 DISKUZE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	61
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	66
SEZNAM OBRÁZKŮ	67
SEZNAM TABULEK	68
SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

Etnické a rasové předsudky a stereotypy se nejen v naší společnosti vyskytují již odnepaměti a to i přes snahy jednotlivců, organizací, sdružení nebo hnutí a navzdory politické nebo občanské vůli. Historie etnických a rasových předsudků a stereotypů sahá hluboko do historie do doby, kdy se potkávaly různé kmeny a národy, od pravěku přes antiku, středověk, novověk až do současnosti. Za staletí si kmeny a následně národy vytvářely vůči svým sousedům stereotypy a předsudky, které mohly být založeny na zkušenostech nebo jen na mýtech, pověstech a pomluvách druhé strany a mohly být ve formě posměšků, pomluv, pocitů nadřazenosti a někdy i méněcennosti, obav nebo strachu. Mohly postupně přerůstat v xenofobii, rasovou nenávisť, nacionalismus a v nedávné minulosti v antisemitismus, fašismus nebo dokonce nacismus, což následně vedlo pouze k potlačování demokracie, humanity, tolerance, soucitu, rovnoprávnosti a znamenalo jen utrpení a neštěstí. Přestože v minulosti v českých zemích žilo několik etnických a národnostních menšin, ať se jednalo o německou, židovskou, polskou nebo romskou minoritu, česká společnost zůstávala etnicky homogenní, jakoby se bránila cizím vlivům a kulturám. V současném globalizovaném, digitalizovaném a vzájemně různě propojeném světě však již nelze ignorovat stále vzrůstající počet rozdílných etnik a kultur v České republice a proto je důležitá výchova k vzájemné toleranci. Výchovu k toleranci však v žádném případě nelze směřovat pouze k většinové populaci, i když ta zůstává stále víceméně xenofobní, ale i k menšinám, jejichž příslušníci by měli mít co největší snahu se do společnosti začlenit, snažit se jí prospívat, obohatit ji o svoji kulturu a tradice ale zejména ji respektovat, což se v mnoha případech neděje. Výchova k vzájemné toleranci, úctě, respektu a spolupráci by tedy měla být základním prvkem multikulturní výchovy, a měla by ji obsahovat již výchova v rodině, následovaná výchovou v mateřských, základních a následně středních školách. V opačném případě mohou být důsledky tragické, jak se již v minulosti několikrát stalo, ať již v případě holokaustu nebo protiromských demonstrací a bouří, které probíhaly v minulých letech v celé České republice a stále hrozí jejich obnovení. Stále přítomné xenofobie a rasismu ve většinové české společnosti se také snaží využívat různé strany a hnutí, z nichž se jedno dokázalo prosadit dokonce v posledních volbách do Poslanecké sněmovny. Jak nám ukazuje minulost i současnost, k tolerantní společnosti bez vzájemných předsudků a nenávisť vede ještě dlouhá cesta, kterou je však nutno v zájmu celé společnosti absolvovat a dojít až do jejího cíle.

Cílem teoretické části této práce je popsání pojmů - postoje, stereotypy a předsudky z psychologického hlediska, které lidé mají nebo zaujímají vůči jiným lidem nebo celým skupinám a ovlivňují do značné míry mezilidské vztahy v naší společnosti a dále popis etnických, národnostních a rasových předsudků a stereotypů. Práce rovněž vysvětluje pojmy xenofobie, rasismus a antisemitismus. Dále se věnuje národnostním a etnickým skupinám v České republice, konkrétně Romům, Ukrajincům a Vietnamcům, jejich historii a současnosti, tedy etnikům, které jsou většinovou českou populací vnímány asi nejvíce. Poslední část vysvětluje pojmy multikultura, multikulturalismus, tolerance, pluralismus, multikulturní výchova a výchova ke vzájemné toleranci, zabývá se i multikulturní výchovou na základních a středních školách v České republice.

V praktické části se pak práce věnuje kvantitativnímu výzkumu, provedeném formou dotazníkového šetření mezi studenty dvou různých typů středních škol v Jihomoravském kraji, ve kterém jsou zjišťovány postoje studentů k jednotlivým etnikům a skutečnost, jestli má typ studované střední školy vliv na postoje studentů vůči jednotlivým etnikům. Následuje vyhodnocení výsledků výzkumu, tedy vyhodnocení odpovědí studentů na jednotlivé otázky, porovnání škol, porovnání postojů k jednotlivým etnikům a celkové vyhodnocení výzkumu a diskuze výsledků výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAHY VE SPOLEČNOSTI

První kapitola této bakalářské práce je zaměřena na vztahy mezi lidmi ve společnosti, které jsou determinovány postoji jednotlivých lidí k dalším lidem nebo skupinám lidí. Tyto postoje mohou vyústit ve stereotypy a předsudky vůči jednotlivci nebo skupině lidí. Dále jsou v ní obsaženy popisy pojmů postoje, předsudky a stereotypy z hlediska psychologie.

1.1 Postoje

Postoje se dají chápat jako trvalé soustavy negativních nebo pozitivních hodnocení, emocionálního cítění, popř. jako tendence jednání pro nebo proti vůči společenským objektům. Zaujmout k něčemu postoje znamená, že vůči objektu, který může být cokoli, zaujímáme hodnotící stanovisko (Nakonečný, 1999).

Jsou to hodnotící vztahy, které zaujímá jednatel vůči jiným subjektům, okolnímu světu i vůči sobě samému, zahrnující tendenci reagovat, či chovat se určitým relativně stabilním způsobem. Jsou vytvářeny jednatelcem již od jeho dětství spontánním učením v rodině a rovněž v dalších sociálních prostředích, přičemž mají specifický obsah v jednotlivých kulturních skupinách, tedy jsou determinovány kulturně (Průcha, 2011).

Rovněž může být postoj definován jako predispozice nebo tendence určitého individua k oceňování určitého objektu, či symbolu objektu, a to určitým způsobem, přičemž toto oceňování spočívá v připisování vlastností objektu, jež mohou být ve smyslu „dobrý – špatný“ nebo „žádoucí – nežádoucí“. Postoje poukazují na to, co jedinec považuje za významné, co si pamatuje a co přitahuje jeho pozornost, vyjadřují hodnotící vztahy. Postoje jsou pak v tomto smyslu produktem komplexního procesu, a to hodnocení, v němž jsou sloučeny konativní, emotivní a kognitivní složky psychiky (Nakonečný, 1999).

Složitost postojů je dána právě tou skutečností, že obsahují tři složky. Kognitivní složka, tedy smýšlení o předmětu postoje, se týká názorů a poznatků, které o předmětu svého postoje jednatel má. Emocionální, nebo také afektivní složka, zahrnuje emoce, jež jednatel k předmětu svého postoje zaujímá (např. sympatii, hněv apod.). Třetí složka postoje je konativní, nebo také behaviorální, která se týká sklonů k chování jednatelce směrem k předmětu svého postoje. Změna již vytvořených postojů je složitý a obtížně proveditelný proces, mimo jiné rovněž proto, že emocionální složka a kognitivní složka určitého postoje mohou být vůči sobě v nesouladu, nebo přímo v kontradikci. Např. jedinec, který má nega-

tivní emocionální vztah k nějakému etniku, si sice může poopravit svoje nesprávné znalosti o něm, avšak svůj postoj měnit nehodlá (Průcha, 2011).

Postoje mají určité charakteristiky, které souvisí s možnou změnou postojů v průběhu života člověka. Extrémnost postoje je intenzivní a nejvíce odolává změnám, je však méně častá. Jednoduchý postoj, tedy postoj, který je založený pouze na jednom faktu, se může snadno změnit ve svůj protiklad, naopak mnohotvárný, nebo také multiplexní postoj, založený na větším množství poznatků, je zase přístupnější ke změně ve své intenzitě. Vnitřní vyrovnanost složek postoje pak souvisí s konzistentností postoje, tedy s jeho neměnností. Vzájemná spojitost postojů, neboli interkonexe, vyjadřuje jejich odolnost vůči změnám, pokud jsou tedy na sobě různě závislé a více psychologicky propojené, jsou těžko změnitelné. Shodnost a jednota postojů neboli jejich konsonance, vyjadřuje jejich odolnost vůči změnám, neboť se postoje vzájemně podporují, naopak disonance v postojích zakládá tendenci k jejich redukci. Postoje, které uspokojují více určitých významných potřeb jedince, jsou více rezistentní vůči změnám, protože podporují vnitřní integritu a stabilitu osobnosti. Pokud má pro jedince objekt jeho postojů určitý význam, pak jsou tyto postoje vůči změnám odolné, v tomto případě hovoříme o tzv. centrálních postojích. Další charakteristikou postoje, která je podstatná, je skutečnost, že vystupuje na různé úrovni obecnosti. Rozlišujeme tak hodnoty obecné a instrumentální, kdy obecnou hodnotou může být například štěstí, moudrost, zdraví svoboda a další, instrumentální hodnotou pak ta, pomocí které se obecné hodnoty a smysl života naplňují. Příkladem takové instrumentální hodnoty je manželství, které může být pokládáno za prostředek dosažení životního štěstí. Postoje poukazují na to, co jedinec považuje za významné, co si pamatuje a co přitahuje jeho pozornost, tedy vyjadřují hodnotící vztahy (Nakonečný, 1999).

Postoje mají rovněž individuální význam neboli funkci. Instrumentální, adjustační nebo utilitární funkce znamená, že subjekt si vůči objektům, které jsou zdrojem očekávaných nebo aktuálních odměn nebo jsou asociovány s odměnou, vytváří pozitivní postoj. Naopak k objektům, které jsou spojeny s trestem nebo očekáváním trestu, zaujímá subjekt negativní postoj. Tato funkce tedy znamená, že jedinec řídí svoje chování tak, aby odměny byly maximální a naopak tresty minimální. Další funkcí je ego-defenzivní funkce, která vyjadřuje skutečnost, že postoje mohou chránit integritu jedince tím, že redukují úzkost, chrání jedince před uznáním nepříjemných pravd o svých vlastnostech a činech, kdy jako druh sebeobrany např. proti příliš volnému způsobu života, jenž jedince znejišťuje, mohou být liberalistické postoje. Postoje dále mohou kompenzovat negativní složky sebepojetí jedince

tím, že podceňují jeho negativní vlastnosti, např. nedostatek důvěry nebo odvahy. Pokud jedinec nachází uspokojení ve vyjadřování svých postojů a zasazování se o jejich realizaci, může se jednat o demonstrativní hlášení k postoji, jenž vyjadřuje jeho sebehodnocení, nebo mu umožňuje odreagovat určité afekty, jedná se v tomto případě o hodnotově expresivní funkci postoje. Kognitivní funkce postojů znamená tendenci jedince k uspořádání poznatků o světě a sobě samém, chápání smyslu událostí a vztahů mezi nimi, nacházení určitého řádu a strukturování vlastní zkušenosti a projevuje se i ve vytváření postojů, které spojují citění a poznávání v nějaký systém hodnot. V tomto případě však nejde pouze o čistě kognitivní funkci, ale rovněž o subjektivní význam poznatků (Nakonečný, 2009).

Existují tedy subjektivní významy postojů a to postojů centrálních a postojů periferních, které zakládají výše uvedené funkce postojů. Centrální postoje vyjadřují vztahy k, pro jedince, významných objektům, např. k rodině, druhým lidem, zábavě, zaměstnání, k hodnotám, jež uznává jedinec za významné, což může být láska, přátelství, svoboda apod. Periferní postoje se naopak týkají méně významných objektů, jako je třeba zahraniční politika Evropské unie nebo ke stánkovému prodeji, vládní politice zaměstnanosti a další. Platí, že významnost objektu je subjektivní a pro člověka bydlícího v rodinném domku je nezajímavá vládní politika nájemného, která je však významná pro majitele nájemního domu. Hodnotících vztahů, které vytvářejí systém postojů, má jedinec mnoho. Systém postojů je s různou úrovní jednotnosti, konzistence, je interindividuálně velmi různý, protože postoje jsou mezi sebou různě propojené (Nakonečný, 1999).

1.2 Předsudky

„Předsudky jsou zvláštním druhem postojů a již slovo samo naznačuje, že jde o něco předem vytvořeného, převzatého. Slovo předsudek má pejorativní význam, protože je obvykle – ale nesprávně – spojováno s negativními a neodůvodněnými postoji, obvykle vůči určitým menšinám (např. předsudky vůči cikánům, dříve vůči Židům – rasisticky založené předsudky). Avšak předsudky mohou také souviset s atribucemi určitých vlastností určitým jedincům, a to nejen negativních, ale i pozitivních: typickým příkladem je atribuování žáků učitelů (inteligentní - pilní, málo inteligentní – málo pilní).“ (Nakonečný, 1999, s. 276).

Předsudky jsou, stejně jako stereotypy, nedílnou součástí lidské psychiky a jsou zjišťovány na různých úrovních soužití lidských společenství. Předsudky existují mezi jednotlivými národy a zeměmi, mezi rasovými a náboženskými skupinami, či mezi jednotlivými etniky uvnitř jedné země. Na světě v podstatě není národ nebo země, který by neměl předpojaté

postoje vůči příslušníkům jiných národů nebo zemí a je příznačné, že se předsudky či postoje vyskytují zejména mezi národy či zeměmi navzájem sousedícími. Jsou však běžné i ke geograficky velmi vzdáleným národům a zemím. Tyto předsudky mezi jednotlivými národy nebo zeměmi mají často historický původ a vyznačují se vysokou setrvačností, která se v podobě stereotypů přenáší mezi generacemi, je však prokázáno, že v současnosti nemají tyto předsudky a postoje svoje opodstatnění a ani racionální jádro (Průcha, 2010).

Předsudky mají dva podstatné znaky, první z nich je ten, že se jedná o silně emočně akcentované postoje vůči objektu předsudku a druhý, že jsou jako takové velmi odolné změnám. Stejně jako jiné postoje mohou být předsudky výrazem hluboko ležících rysů osobnosti a mohou sloužit různým funkcím, jako ospravedlnění patologického nepřátelství, pomoc zvládnout potlačené potřeby, ochrana proti ohrožení sebeúcty, zdůraznění vlastního sobectví, zdůvodnění kulturně nepřijatelné potřeby a chování ve službě kulturně přijatelných aspirací, nebo poskytnutí „rozumného“ vysvětlení vlastní chudoby (Nakonečný, 1999).

Specifickou vlastností předsudků je to, že jsou to postoje předpojaté, to znamená, že to jsou subjektivní úsudky, většinou silně emočně nasycené, které se však neopírají o objektivní znalosti jevů či osob, k nimž se vztahují. Lidé věří nějaké skutečnosti, kterou se dozvěděli od jiných osob, i když sami mohou vědět, že daná skutečnost nemusí vždy platit. Když nějaký jedinec sdílí nějaký předsudek např. o jiné lidské skupině, není schopen obvykle připustit racionální argumenty, jenž tento předsudek vyvrací. Běžné jsou předsudky vůči příslušníkům rasových nebo etnických skupin nebo národnostem, které jsou vztahovány na všechny příslušníky určité skupiny, tedy se generalizují. Mohou to být předsudky Čechů vůči Němcům ve smyslu „Němci jsou militantní a agresivní“ nebo vůči Romům ve smyslu „Romové jsou nečistotní, zneužívají sociální dávky a kradou“, popř. vůči Polákům ve smyslu „Poláci jsou šmelináři a vozí k nám otrávené potraviny“. Jak konstatují odborníci na interkulturní psychologii, etnické a rasové předsudky existují u všech etnik a národností, třebaže v různé míře, přičemž bývají zvláště rozšířené a vyhocené v zemích, kde žijí příslušníci rasově, jazykově nebo nábožensky odlišní (Průcha, 2011).

Ve své podstatě jsou předsudky negativní hodnocení a odmítání jedince pouze z toho důvodu, že patří do určité skupiny. Jsou to averzivní a hostilní postoje vůči osobě, podmíněné její příslušností k určité skupině, které umožňují předpoklad, že daná osoba má důležité charakterové rysy, patřící právě té které skupině. Předsudky představují predispozici cítit, vnímat a konat „proti“ a „pryč“ od osob, které jsou vnímány jako členové skupiny a na rozdíl od příznivých postojů se liší tendencí zachovávat si od osob odstup a dále tendencí

těmto osobám ubližovat. Nemusí se přitom jednat pouze o rasové nebo etnické předsudky, předsudky mohou být vůči jinému náboženství, politickým nebo profesním uskupením. Předsudek však není totéž, co negativní postoj k nějaké osobě nebo skupině. Rozdíl mezi předsudkem a negativním postojem se dá obrazně vyjádřit např. situací, kdy má osoba projít v úzké chodbě okolo etnicky identifikovaného člověka. Člověk s předsudky do člověka, vůči kterému má předsudky, spíše vrazí, kdežto člověk, který chová k člověku v úzké chodbě pouze negativní postoj, ho obejde, odtáhne se od něho (Výrost, Slaměník, 1997).

1.3 Stereotypy

Tak jako předsudky mají stereotypy stejnou psychologickou podstatu, ve kterých je racionální obsah většinou potlačen, a zároveň mají silný emocionální náboj. Jsou to postoje, názory a představy, jenž jednotlivce nebo skupiny zaujímá vůči jinému jednotlivci, skupině, popř. vůči sobě samému. Může se jednat o stereotypy národní, etnické, rasové nebo náboženské. Jsou to šablonovité způsoby posuzování a vnímání jedinců, skupin, tříd individuů nebo objektů, které nejsou podloženy přímou zkušeností jedince, nýbrž jsou přebírány a udržují se tradicí (Průcha, 2010).

Stereotypy se dají definovat i jako implicitní teorie osobnosti o skupině, do které jedinec patří (autostereotypy) nebo o skupině jiné (heterostereotypy) a které se týkají velkých i malých skupin. Vytváří se tak celkový obraz nejen jiného jedince, ale i jiné skupiny, přičemž takto vytvořený obraz je produktem příslušnosti ke skupině a je přebírán již jako hotový, aniž by se jednalo o produkt vlastních zkušeností jedince. Ve smyslu uvedeného se pak v případě stereotypů jedná o druh předsudků k určité sociální kategorii či skupině a předmětem jsou obvykle etnické či národnostní menšiny a zdrojem může být xenofobie (Nakonečný, 1999).

Stereotypy jsou charakterizované svojí setrvačností, tedy že se přenášejí z generace na generaci, obtížně se mění, bývají vztažené z jednotlivých zkušeností na celou skupinu, zjednodušující a obvykle jsou zaujaté buď pozitivně, nebo negativně (Průcha, 2011).

Stereotypy šetří člověku čas, neboť mu umožňují vidět svět rychle, pohodlně a zjednodušeně, aniž by musel hluboce přemýšlet. Stereotypizace je výsledkem škatulkování, třídění a zobecňování světa, je však přirozená a dopouštějí se jí všichni, přičemž se jedná o jednu z nejméně morálních stránek lidského ducha. Měli bychom se jí naučit odhalit a uvědomit si ji, abychom nevnímali odlišnosti jedince podle našich představ o skupině, do které patří,

ale abychom ho dokázali spravedlivě posoudit a dokázali vnímat informace o něm, i když neodpovídají vytvořenému stereotypu. Stereotyp totiž může být překážkou v komunikaci s jedincem, protože ovlivňuje naše očekávání, tedy naši sociální kognici, a to i v případě, že nemáme možnost ověřit si, zda je informace o jedinci či skupině pouhé klišé, nebo zda je pravdivá (Jirásková, 2006).

Rozdíl mezi předsudky a stereotypy může být podle některých odborníků v sociální psychologii ten, že předsudky jsou takové postoje a názory, které většinou vyjadřují nepřátelský nebo nepříznivý vztah vůči jiným skupinám, avšak stereotypy mohou mít jak negativní, tak neutrální, ale dokonce i pozitivní vztah. Avšak dle jiných odborníků neexistuje mezi těmito pojmy v podstatě žádný rozdíl (Průcha, 2010).

1.4 Etnické, národnostní a rasové stereotypy

Etnické a národní stereotypy jsou představy jednotlivce buď o jiném národě, národnostní menšině, etnické nebo rasové skupině, které nazýváme heterostereotypy, nebo se jedná o představy jednotlivce o svém vlastním národě, etnické nebo rasové skupině, což jsou autostereotypy. Ve vztahu k vlastnímu národu nebo etnické či rasové skupině, jsou stereotypy většinou pozitivní, k ostatním národům, etnickým nebo rasovým skupinám mohou být negativní, a to většinou v případě etnických či rasových skupin, se kterým jedinec přichází do kontaktu a v případě národů, pokud se jedná o národ či národy sousedící se zemí, odkud jedinec pochází nebo kde žije. Stereotyp může být i neutrální, jedná se většinou o vztah k národu či skupině, se kterou nemá jedinec kontakt, např. z důvodu geografické vzdálenosti (Průcha, 2011).

Etnické, národní a rasové předsudky a stereotypy jsou předmětem zkoumání sociologů a sociálních psychologů, protože je jisté, že hrají velkou roli při soužití různých etnik a národů a při jejich vzájemné percepci a v případě etnicky konfliktních situacích mohou způsobovat např. vzájemnou nedůvěru během vyjednávání, zábrany atd. Předsudky a stereotypy mohou navíc v politice sloužit k manipulaci s veřejným míněním, neboť se běžně šíří veškerými druhy masové komunikace a dokonce je obsahují i školní učebnice (Průcha, 2010).

Etnické nebo rasové předsudky či stereotypy mají pět stadií vývoje, která byla popsána v roce 1954 v souvislosti s nástupem režimu apartheidu v Jihoafrické republice a jež se objevují ve společnostech, které jsou tolerantní vůči rasismu, nebo ho přímo podporují.

První stádium je očerňování, což jsou pomluvy, nepřátelské řeči nebo rasistická propaganda vůči nějakému etniku či rase. Druhým je oddělování etnika od většiny ve společnosti, tedy jeho izolace. Diskriminace pak představuje třetí stádium a znamená znevýhodňování etnika, upírání možnosti zaměstnání nebo ztížení jeho získání, upírání či omezování občanských práv a další. Tělesné napadení, tedy násilí vůči osobám jiného etnika je pak čtvrtým stádiem a dopouštějí se ho rasistické skupiny jednotlivců, případně i stát, jako se dělo v JAR do pádu apartheidu nebo v USA v devatenáctém a na počátku dvacátého století. Sem spadají i útoky vůči majetku menšin nebo etnika. Posledním a pátým stádiem vývoje předsudků je vyhlazování, tedy bezohledné násilí vůči celé skupině lidí, její fyzická likvidace, jako byl pokus o vyhlazení Arménů Turky během první světové války, nebo mnohem známější pokus nacistů vyhladit evropské Romy a Židy během druhé světové války (Jirásková, 2006).

Na světě neexistuje etnikum nebo národ, který by nechoval vůči jiným etnikům či národům nějaké stereotypy, přičemž mínění o těchto stereotypech bývá často zkreslené, protože se tvrdí, že se jedná o něco, co je negativní a je potřeba to potlačovat nebo vymýtit. Někdy bývají tyto stereotypy ztotožňovány s rasismem či xenofobií, což však nemusí být nutně pravda, i když v některých případech mohou působit negativně v životě společnosti a mohou mít těsnou souvislost s rasovými nebo etnickými předsudky. Přesto je vnímání stereotypů vůči jiné skupině (etnické, náboženská, jazykové...) součástí našeho vyrovnávání se s okolním světem, na které by se mělo pohlížet jako na nezbytný a pozitivní prostředek kategorizace okolního světa (Průcha, 2010).

2 EXTRÉMNI POSTOJE A PŘEDSUDKY

V předchozí kapitole jsou popsány postoje, stereotypy a předsudky ve smyslu psychologie. V této kapitole je pak dále rozvedeno, co mohou předsudky a stereotypy způsobovat v mezilidských vztazích a vztazích mezi jinými kulturami, etnickými skupinami či rasami. Nejsou v ní popsány všechny typy nesnášenlivostí, jako je třeba fašismus, nacismus nebo nacionalismus, neboť tyto druhy nesnášenlivosti se úzce propojují s politikou a politologií, myšleno tak, že mohou být, či spíše v minulosti byly, oficiálně uplatňovaným stylem vlády, jako např. ve třicátých a první polovině let čtyřicátých 20. století v Německu (nacismus) nebo od dvacátých let také do poloviny let čtyřicátých 20. století v Itálii (fašismus). Popsány jsou xenofobie, rasismus a nejdéle trvajících zášť vůči příslušníkům jednoho národa v dějinách lidstva, totiž antisemitismus.

2.1 Xenofobie

Pojem xenofobie má původ v řečtině a je složením slova xénos, což znamená přichozí a slova fóbos, které znamená strach, bázeň nebo úzkost. Je to postoj jedince, který vyjadřuje strach z přichozího, něčeho cizího, co přichází odněkud mimo vlastní sociální skupinu, z ciziny a jejím jádrem je nedůvěra k odlišnostem nebo odchylkám. Xenofobie je úzce spojena se způsobem posuzování jiných jedinců nebo celých skupin na základě tradic národnostní nebo etnické skupiny, do níž posuzující jedinec patří, tedy s heterostereotypem a rovněž i se způsobem, jak jedinec posuzuje národnostní či etnickou skupinu, do které sám patří, tedy autostereotypem. Jako taková tvoří základ k různým ideologiím, jako je např. nacionalismus, šovinismus, rasismus nebo fašismus, což jsou nenávislné ideologie, zaměřené vůči odlišným jedincům či skupinám. Rovněž může sloužit jako snadný způsob identifikace viníka různých nesnází jedince nebo skupiny v tom smyslu, že když se jedinec či skupina ocitne v nějaké nesrozumitelné nebo kritické situaci, krizi, ať už se jedná o krizi ekonomickou, sociální nebo politickou, tak se viníkem stává právě „to“ cizí, tedy subjektivně vnímané jako nebezpečné, ať se jedná o skupinu či jedince etnicky, národnostně nebo kulturně cizí. V takových případech míra xenofobie vzrůstá (Frištenská in Šišková, 2008).

V rámci České republiky se xenofobie projevuje zejména tak, že česká společnost je postavena na etnické, národní a kulturní homogenitě, která je hluboce zakořeněna. Česká společnost nedokáže vstřebat jedince, který se odlišuje životním stylem, jazykem nebo barvou pleti, naopak dokáže vstřebat odlišnost, jež je odvozena z kulturní příbuznosti, tedy např. Slováky, navrátilivší se české emigranty, Židy apod. Celkem stabilním postojem

v české populaci je ten, že jako společnost nejsme vůči imigrantům nic dlužní a to i v případě uprchlíků, kteří jsou v tísní, přičemž prakticky od 40. let 20. století Češi emigrovali většinou do západních zemí, kde využívali pohostinnosti a bezpečí před domácími problémy. V imigrační politice se tento postoj projevuje tím, že česká společnost většinou odmítá cizince, kteří jsou kulturně nebo etnicky odlišní, nebo nemají pro společnost ekonomický přínos. Celkový pohled české společnosti na cizince charakterizuje strach z destabilizace, narušení poměrů a pocity ohrožení s pragmaticky rozdílným přístupem k cizincům, který se projevuje odmítáním těch cizinců, které společnost buď nepotřebuje, nebo z jejichž pobytu ekonomicky nic nemá a k přijetí těch cizinců, kteří společnosti ekonomicky prospívají. Takový pohled pak vede k ostré selekci těch, kteří přijatelní jsou a těch, kteří pro českou společnost přijatelní nejsou. Menšinovým je pak pohled na cizince jako na prvek urychlující žádoucí změny nebo obohacení české kultury a společnosti. Xenofobní pocity Čechů vůči cizincům pak vedou k co možná maximální uzavřenosti České republiky ve vztahu k imigrantům, represi a restrikcí vůči nim a dále k odporu proti integraci etnicky, rasově, jazykově nebo kulturně odlišných cizinců do české společnosti. Tento odpor proti integraci cizinců do společnosti však vede k vytváření uzavřených komunit, které jsou uzavřené vůči českému prostředí, řídí se vlastními pravidly a žijí vlastními vzájemnými styky, což se ukazuje zejména u komunit Vietnamců a Číňanů. Z hlediska cizinců a imigrantů pak uzavřenost české společnosti, xenofobie a restriktivní klima vede k vytváření vzájemně málo prostupných nebo neprostupných a zcela rozdílných etnických světů, což může vést k vážným důsledkům v každodenním životě, ale také k důsledkům ve vztahu státu k etnickým komunitám v rámci běžné správní nebo bezpečnostní polohy (Gabal, 1999).

2.2 Rasismus

„Příslušníci každé rasové skupiny vnímají a uvědomují si specifické vlastnosti své vlastní skupiny a odlišnosti ve vlastnostech jiných rasových skupin. Toto historicky dlouhodobé vnímání rasových odlišností vedlo k vytvoření poměrně stabilních sociálně-psychologických stereotypů a postojů. Je to přirozený, a nikoli pouze negativní jev. Rasismus je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém).“ (Průcha, 2011, s. 39)

Rasismus má základ v xenofobii a tvoří její ideologickou nadstavbu. Zneužívá přitom rozdělení lidských ras a předpokládá duševní a fyzickou nerovnost ras. Je podložen představou, že rasy si nejsou rovnocenné, existují vyšší a nižší lidské rasy, přičemž vyšší rasy jsou určeny k vládnutí nad nižšími rasami a zároveň jsou nositelkami pokroku, kultury a civilizace, zatímco nižší rasy jsou neschopné vlastní kulturní tvořivosti a pokroku a jako takové je potřeba je vést. Tyto představy se nazývají rasové teorie (Frišenská in Šišková, 2008).

Pojem rasa se historicky vyvinul tak, jak se rozvíjela srovnávací anatomie, kdy věda zjistila a začala upřesňovat skutečnost, že lidstvo jako takové není jednotné, nýbrž se liší různými anatomickými znaky, např. barvou kůže, očí nebo vlasů, tělesnými proporcemi apod., z níž se následně vytvořila vědecká teorie lidských ras (popř. lidských plemen). Následně byly popsány tři základní lidské rasy, a to rasa bílá, neboli europoidní, rasa černá, také zvaná negroidní a rasa žlutá, neboli mongoloidní. V případě lidských ras neboli plemen, se jedná o velké skupiny lidí, které mají vlivem přírodního prostředí a dědičnosti podobné tělesné znaky a vznikly na určitém území (europoidní rasa v Evropě, mongoloidní rasa v Asii a negroidní v Africe). Někteří antropologové odmítají rozlišování ras jako nehumánní, většinou je však v biologicko-antropologickém pojetí brán pojem rasa jako neutrální vědecký pojem, protože stejně jako každý jedinec patří k určitému pohlaví, patří také k určité rase. V historii se objevilo i další rozlišování ras v rámci filosofie, interkulturní psychologie, sociologie a kulturní antropologie, které bylo odvozováno na základě kulturních a psychologických fenoménů, jako je příslušnost k určitému náboženství, jazykové skupině, inteligenci nebo bylo odvozeno ze vzorců chování skupin a které nebylo založeno na anatomických kritériích. V tomto případě se hovoří o rase slovanské, židovské, germánské, románské nebo nordické (skandinávské). Toto rozdělení lidských ras je však velmi nejasné a není spolehlivě vědecky dokázáno, že by existovalo spojení psychologických vlastností jednotlivých takto rozdělených ras a jejich biologickými znaky (Průcha, 2010).

Za pramen rasismu lze považovat spis Francouze Arthura de Gobineua „Esej o nerovnosti lidských ras“, který vydal v roce 1853. Ve spise uvádí názor o dějinné funkci rasy jako jediné síly, která vytváří civilizaci a společnost, o neproměnnosti a stálosti vrozených vlastností určité rasy a katastrofálních účincích míchání ras, které má za následky třídění národů dle stupně smíšenosti. Jako nejvyšší a nejčistší rasu uvádí germánská Arjany, neboli Árijce, kteří mají největší organizačně-sociální sílu a schopnost tvořit civilizaci. Čistá by měla být i krev Anglosasů, jejíž čistotě odpovídá poměrná odolnost jejich tvořivých sil. Slované jsou pak popisováni jako méněcenní a nejsou schopní tvořit vlastní státy a jsou

odsouzení k ovládnání ze strany vyšších ras. Silně znečištěná je pak krev latinská, která je dědičkou římského impéria a jeho semitizování a znečistění v posledních fázích jeho existence. Do tzv. latinské krve patří i krev francouzská. Nositelkou zla a úplné rasové zkázy je pak krev židovská, neboť Židé představují sociálně rozkladný živel. Gobineau hlásá ideu národa, který představuje osobitou bytost a vůdce pak jeho rasový pud. Na rozdíl od svých pokračovatelů, zejména z řad nacistů, věřil Gobineau v nenapravitelné a osudové pomíšení ras. Nacisté naopak věřili, že germánský Árijec je Prometheus lidstva, který jim, tedy Němcům, přináší kulturu a civilizaci, Slované a další podřadné rasy měli být využiti ale nikoli poněmčeni a jejich životní prostor měl být vyklizen a využit pro árijskou rasu a kulturu. Rasově národní princip odmítá rovnost lidí, osvícenství, humanitu, demokracii, soucit a pokoru a ze své podstaty je aristokratický. Je tak otázka, proč se právě tento postoje, tedy rasismus, dokázal v 19. a 20. století tolik prosadit (Pavlát in Veber, 1997).

2.3 Antisemitismus

Antisemitismus se dá definovat jako odpor nebo nenávisť vůči Židům, případně proti židovskému náboženství, ale rovněž jako činnost, směřující proti Židům a všemu židovskému, pronásledování a potírání Židů. Skutečnost je taková, že Židé jsou perzekuováni již od vzniku jejich národa i jako jednotlivci a vrcholu jejich pronásledování dosáhlo v třicátých a čtyřicátých letech 20. století v Německu a na jím obsazených územích během druhé světové války, kdy bylo v rámci tzv. „Konečného řešení židovské otázky v Evropě“ povražděno nacisty 6 milionu evropských Židů. Židé na sebe pohlíželi od svých počátků v náboženském smyslu, Židem byl tedy ten, kdo vyznával judaismus jako svoje náboženství. Z tohoto hlediska vznikl židovský národ, nebo také národ Izrael, ve starověkém Egyptě, odkud byl tento národ dle Starého zákona propuštěn z otroctví a poté putoval po dlouhou dobu po oblastech Afriky a Asie, až se nakonec usadil v místech současného státu Izrael a autonomního území Palestina. Podle Zákona, myšleno dnešním pohledem starého zákona v Bibli a dále Tóry a Talmudu jsou Židé národem zvláštním, odděleným, neboť takto si je dle jejich učení vybral sám Bůh, aby mu sloužili na poušti, a nikoli vyvoleným, jak bylo a je často užíváno v souvislosti s Židy. První formy nenávisti vůči Židům byly pomluvy, které se začali šířit antickým Egyptem, Řeckem a Římem. Egyptané prý Židy z Egypta vyhnali proto, že byli nečistí a měli lepru. Podle Řeků se Židé modlili k veprům a oslům a byli líní, po židovském povstání proti Antiochu Epifanovi a dobytí Jeruzaléma v roce 167 před naším letopočtem se dokonce objevily pomluvy, že v jeruzalémském chrámu byly

nalezeny lidské oběti a obzvláště měli Židé rádi vykrmené řecké chlapce, které zde obětovali svému Bohu. Tato pomluva se stala předobrazem středověkých pomluv o židovských rituálních vraždách křesťanských dětí. Z těchto pomluv pak vznikl názor, že Židé odmítají splynout, opovrhují řádem, odporují zvyklostem, jsou proti (tehdy uctívaným) bohům a nepřátelští vůči cizincům, což vyústilo v závěr, že jsou odpůrci většinové vize světa. V Římě zase panoval názor, že vyřazenost z ostatní společnosti je jejich úděl za to, že jsou konfliktní a kontroverzní národ, který jejich vlastní Bůh opustil. První protižidovské násilí neboli pogrom, se uskutečnil již v roce 38 př. n. l. v Alexandrii v Egyptě. Po vzniku a nástupu křesťanství, které převzalo antižidovské stereotypy a předsudky, nenávisť vůči Židům nejen pokračuje, ale oddělením křesťanství od judaismu mělo, které mělo pro Židy osudový a zásadní význam, začíná ještě větší demonizace a pronásledování Židů. Zejména jde o vytvoření mýtu o dvou Bozích – hodném, milosrdném a láskyplném Bohu Křesťanů a zlém, trestajícím a krvežíznivém Bohu Židů. Ve druhém století našeho letopočtu biskup Melitos ze Sardie poprvé kolektivně obvinil Židy, že zavraždili Ježíše Krista. V Janově evangeliu jsou Židé obviněni, že jejich otec, myšleno Bůh, je ďábel, též satan, a oni ho poslouchají, synagogy jsou pak jeho sídlem. Později vzniklo přesvědčení, že satan nesídlí v synagogách, ale přímo v židovské duši, což v podtextu znamenalo, že Židé jsou ze své podstaty špatní. Jan Chrysostom, který kázal koncem 4. století v Antiochii, napsal osm protižidovských kázání, kde je přímo zmíněno, že Židé jsou zlo a srovnává je se zvířaty, což má za následek animalizaci Židů. Např. od 10. století je ďábel zpodobňován jako kozel s židovskými rysy, německá tradice pak připodobňuje Židy k vepřům, protože je spojuje jejich nečistota a zápach, později byli dokonce přirovnáváni k hmyzu, který je nutno zaslápnout a rozdrtit. Když se pak křesťanství stává ve čtvrtém století za císaře Konstantina státním náboženstvím, objevují se první protižidovská opatření a jejich perzekuce přechází do právní praxe. Theodosiův kodex z roku 438 n. l. popisuje judaismus jako zločinecké náboženství, které je jako infekční nemoc, avšak ještě není postaven mimo zákon, snaží se Židy degradovat ekonomicky sociálně a politicky a křesťané jsou před nimi varováni. Následuje Justiniánův kodex z roku 534 n. l., kde již judaismus přestává být legitimní, Židé degradováni na občany druhé kategorie, jsou jim zakázány sňatky s křesťany i sexuální styk, nesmějí vykonávat žádný veřejný úřad a stavět nové synagogy. IV. Lateránský koncil, konaný v roce 1215, nařizuje Židům povinnost nosit vnější viditelné znamení, v románských zemích kolečko na oděvu, v německých pak žlutý klobouk, a omezení vykonávání řemesel Židy, což vede Židy k vykonávání lichvy a obchodu s penězi a to zase zna-

mená vznik mýtu o Židech jako lichvářích a obchodnících. Papež Řehoř IV. nařizuje v roce 1239 konfiskaci talmudu, pálí se židovské knihy a tento postup aplikuje později svatá inkvizice. Ve středověku jsou Židé majetkem panovníka, který se snaží využívat jejich ekonomické zdatnosti ve svůj prospěch. To platí i pro české země, kde je v roce 1254 panovníkem Přemyslem Otakarem II. vydán zákon Statut Judaeorum, který je vzorem následujícího židovského zákonodárství v českých zemích. V průběhu středověku docházelo k vyhánění Židů z měst i celých států, k pogromům vůči nim a rovněž se rozšiřoval blud o lidských obětech a potřebě křesťanské krve k jejich rituálům a magickým praktikám. Přitom používání krve, ať již lidské, nebo zvířecí, zakazuje samotný duch judaismu, což bylo v minulosti již několikrát potvrzeno a mýtus o potřebě krve křesťanů opakovaně vyvrácen. Dle reformátora Martina Luthera měli Židé žít jako otroci ve stájích se zvířaty, měli jim být odebrány knihy a zakázána výuka a volný pohyb. Po příchodu Osvícenství v 18. Století se Židů někteří osvícenci zastávali, nešlo jim však o respektování jejich kultury nebo náboženství, pouze byl jejich postoj k Židům rubem osvícenského odmítání katolicismu. Během francouzské revoluce dochází k emancipaci židů a osvícenci přišli s heslem „Jako člověku vše, jako Židovi nic“, jakmile však zjistili, že Židé nechtějí opustit svoje náboženství a kulturu, projevil se stále přítomný osvícenský militantní antijudaismus. Osvícenci sice byli proti křesťanství, judaismus pro ně představoval ještě horší formu náboženství, neboť ho považovali za zaostalejší a Židy za národ barbarský a ignorantský, za lidi lačnickí po penězích, nenávislné k jiným národům, které je tolerují, avšak ti je ve své nevděčnosti okrádají. Jejich setrvalost ve víře pak byla považována za fanatismus, který přímo ohrožuje Evropu a proto se tyto „osvícenské“ myšlenky a názory staly inspirací pro moderní antisemitismus. Rovnoprávnost Židů neboli jejich emancipace začíná v různých částech Evropy v různý čas. Ve Francii po nástupu Napoleona Bonaparte, který chtěl Židy vstřebat do francouzského národa, jeho myšlenka pak byla šířená dál do Evropy, spolu s jeho vojskem a následnou okupací. Po stažení jeho armád však byla Napoleonova nařízení rušena, v českých zemích začíná emancipace Židů za josefínských reforem, a to snahou Josefa II. o učinění Židů „užitečnějšími a produktivnějšími občany“. S touto myšlenkou probíhá emancipace Židů v dalších koutech Evropy a v Americe. Během emancipace dochází ke štěpení Židů, někteří přijímají asimilaci, četní Židé ji však odmítli. Dochází ke vstupu Židů do politického, kulturního a ekonomického života a nastalá svoboda burcovala asimilované Židy k horečnaté činnosti, aby ukázali, že společnosti, do které chtějí patřit, jsou prospěšní. V této době se utváří novodobá antisemitská ideologie, mající vztah k penězům, moci

a sexu, Židům je opět připisována zbabělost, chamtivost, chlípnost, morální zvrácenost, nelojálnost a snaha o zničení křesťanství, jsou označováni za parazity, mají být iracionální, xenofobní, hrabiví, vypočítaví a lstiví. Majoritní společnost se cítila dotčena tím, že se Židé plně neasimilovali a nerozplynuli navzdory asimilaci jazykové a kulturní. I když se totiž Židé rozdělili z hlediska národnostního, nadále zachovávali svoje náboženství. V roce 1853 vydal Francouz Arthur de Gobineau svoji „Esej o nerovnosti ras“, ve které odmítá křesťanství a uvádí rozdělení evropských ras na nejčistší germánské Arjany, čisté Anglosasy, méněcenné Slovany, velmi silně porušenou rasu latinskou, zejména francouzskou a jako nejhorší zlo uvedl Semity, tedy Židy, kteří znamenají naprosto rasovou zkázu. Gobineauovi teorie se ve 20. století chopil nacismus, přímou odezvu lze nalézt v Hitlerově pamfletu *Mein Kampf*. Smutnou ironií je skutečnost, že když křesťanství, které bylo po staletí zdrojem antijudaismu, ztrácí na síle a ustupuje sekularismu, protižidovská zášť dosahuje vrcholu. Na křesťanský antijudaismus navazuje rasismus, který byl ještě zhoubnější a nenávistnější. Po emancipaci Židů totiž náboženské stereotypy o Židech byly ve vzduchoprázdnu, rasismus jim však poskytnul nový pseudovědecký základ v tom, že z židovské nenapravitelnosti učinil záležitost krve a argumenty vůči Židům byly z pohledu rasismu podepřeny samou přírodou. Současně s antižidovským rasismem se koncem 19. a začátkem 20. století objevuje idea židovského, nebo také sionistického, spiknutí za účelem ovládnutí světa. Za doklad spiknutí jsou pak vydávány tzv. „Protokoly sionských mudrců“, které nepřímo zapříčinily vlnu pogromů během občanské války v Rusku a na Ukrajině, kdy bylo povražděno 200 000 Židů. Na celou krvavou historii persekuce Židů navázali nacisté, kteří využili všechny protižidovské stereotypy a bludy o jejich náboženství a národu, podle potřeby byli Židé označováni za kapitalisty a vykořisťovatele, jindy zase za revolucionáře, socialisty nebo přímo za bolševiky. Následná perzekuce v rámci nacistické Velkoněmecké říše měla čtyři fáze. První byla definice Židů norimberskými zákony, která přesně vymezovala, kdo je Žid, zákaz sňatků mezi Židy a Němci atd. Druhá pak vyvlastnění Židů, tedy zbavení jejich práv, což znamenalo vylučování ze studií a zaměstnání, ekonomický bojkot a viditelné označení Židů. Koncentrování Židů do ghett a koncentračních táborů představovala třetí fázi perzekuce Židů. Čtvrtá a poslední fáze pak znamenala zbavení se Židů, tedy jejich fyzickou likvidaci. Židé neměli ani teoretickou možnost záchrany třeba přijetím křesťanství, jak mohli v některých případech ve středověku, neboť nacistům šlo o zničení jejich rasy, etnika a nikoli náboženství. Do konce druhé světové války bylo vyvražďeno přibližně 6 milionů Židů, což znamenalo dvě třetiny populace evropských Židů a znamena-

lo vyvrcholení historické perzekuce Židů. V roce 1949 vznikl na území britského protektorátu Palestina stát Izrael a Židé tak mají po více jak dvou tisíciletích svůj vlastní stát. Přesto jich velká část žije stále v diaspoře, tedy mimo stát Izrael. Antisemitismus i přes veškerou svoji nenávisť a zrůdnost však ze světa nezmizel, pouze se převtělil do antisionismu (Pavlát in Veber, 1997).

3 NÁRODNOSTNÍ A ETNICKÉ MENŠINY V ČR

V této kapitole jsou popsány pojmy jako národnostní a etnická menšina. Dále je zaměřena na menšiny, které se vyskytují v České republice a které jsou (kromě Slováků) zastoupeny v nejvyšším počtu co do příslušníků menšin. Proto následuje popis Romů, kteří se na území ČR usazovali již od středověku, Ukrajinců, jejichž imigrace započala v 19. století a Vietnamců, kteří se v ČR začali objevovat jako poslední z popisovaných menšin od šedesátých a sedmdesátých let 20. století.

3.1 Národnostní menšiny

Každou společnost tvoří menšiny, protože každý člověk patří k nějaké menšině, někdy dokonce k několika menšinám zároveň. Menšiny, které vyžadují zvláštní přístup, budou ve společnostech existovat vždy, a to i přes skutečnost, nakolik je společnost monolitní nebo do jaké míry je homogenní její populace. Pojem národnostní menšina můžeme definovat jako určitou skupinu nebo společenství lidí, která jako svoji vlastní nepřijímá identitu národa, na jehož území, nebo v jejímž státu žije. Tento pojem může být použit jako charakteristika velkého počtu různých od sebe odlišných skupin nebo společenství. Některé národnostní menšiny jsou koncentrovány na určitém teritoriu a tyto menšiny lze dále rozlišit podle vztahu k okolním státům, kdy na území jednoho státu existuje jedna národnostní menšina, jež má svůj původ v sousedícím státu, který obývají příslušníci stejné národnosti nebo etnika, ovšem jako většinová populace, což je třeba případ Maďarů na Slovensku. Opačný případ je ten, kdy na území státu žije národnostní menšina, která však nemá sousedící stát, jenž by odpovídal její národnostní identitě, jako jsou třeba Kurdové v Iráku, Íránu, Sýrii a Turecku. Jiné národnostní menšiny neobývají vymezené teritorium, ale jsou rozptýlené po větším území, jako je kontinent nebo i celý svět, např. Romové nebo před 2. světovou válkou Židé (což v současnosti tak zcela neplatí, neboť na rozdíl od Romů mají Židé svůj stát Izrael, i když většina jich stále žije rozptýleně po světě v tzv. diaspoře). Další způsob, jak charakterizovat národnostní menšinu, je její status ve společnosti. Většinou je totiž postavení národnostní menšiny chápáno jako nižší vzhledem k většinové populaci, což se projevuje zejména na politické úrovni. Někdy však národnostní menšina naopak považuje svoje postavení ve společnosti za vyšší než většinová populace, což se týká zejména kulturní úrovně a jako příklad může posloužit např. maďarská menšina v Rumunsku (Lord in Gabal, 1999).

Pojem národnostní menšina může být velmi různorodý, mnohovýznamový, přičemž je značně frekventovaný jak v publicistice, tak v odborné literatuře nebo třeba i v politické praxi. Většinou disponují silným národním vědomím, jež se opírá o jazykové, kulturní a historické tradice mateřského národa. Obecně lze konstatovat, že se jedná o společenství osob, odlišné v menší či větší míře od ostatní populace státu, která je vůči němu početně větší, a které nezaujímá vedoucí postavení ve vedení státu. Národnostní menšiny můžeme rozdělit dle početnosti jejich příslušníků, a to na skupinu, jejíž početnost překračuje 10 procent obyvatel státu, dále skupinu v rozsahu od 3 do 10 procent obyvatel a skupinu, jejíž počet příslušníků nepřevyšuje 3 procenta obyvatel státu. Nejčastěji se národností menšiny řadí do třetí skupiny, tedy relativní počet jejich příslušníků nepřevyšuje 3 procenta obyvatelstva, přičemž se v jednom státě může zároveň vyskytovat i několik národnostních menšin. Pojem národnostní menšina se v rámci České republiky dá definovat jako společenství osob, které spolu sdílí jazykové, kulturní a etnické znaky, které jsou zároveň odlišné od většinové populace, tyto osoby jsou občany České republiky, trvale v ní žijí a zároveň projevují společně přání být za národnostní menšinu považovány, a to v zájmu rozvíjení a uchování svého mateřského jazyka, kulturních tradic a své vlastní identity. Rovněž musí mít tyto osoby trvalý, pevný a dlouhodobý vztah ke společenství, které na území České republiky žije. V České republice tvoří tradiční národnostní menšiny asi 5 procent obyvatelstva a tvoří je jak lidé, kteří mají jiný antropologický vzhled, odlišnou kulturu a tradice, jako jsou Romové nebo nově např. Vietnamci, tak i lidé velmi podobní většinové populaci svým zevnějškem, jazykem nebo historií, jako jsou příslušníci slovanských národů, zejména Slováci, Poláci nebo Ukrajinci (Jirasová, Pospíšil, Sulitka in Šišková 2008).

3.2 Etnické menšiny

Vymezení pojmu etnická menšina představuje specifický problém ve vztahu k pojmu národnostní menšina, kdy pojem etnická menšina v podstatě může nahrazovat pojem národnostní menšina, se kterou má navíc stejné charakteristiky a nelze je jasně rozlišit. Legislativní vymezení pojmu etnická menšina je rovněž nejasné, v Listině základních práv a svobod se například hlava třetí jmenuje „Práva národnostních a etnických menšin“, ve které je mimo jiné uvedeno, že občanům, tvořící národnostní nebo etnické skupiny, se zaručuje právo rozvíjet svůj jazyk, kulturu apod. Rozdíl mezi pojmem národnostní skupina a pojmem etnická skupina však v Listině základních práv a svobod nijak přesně vymezen není (Jirasová, Pospíšil, Sulitka in Šišková 2008).

V roce 1964 zavedl Raoul Naroll pojem etnická skupina, kterou chápal jako skupinu či populaci, která má vlastní způsob organizace interakcí a komunikace svých členů mezi sebou navzájem, biologicky se sama dokáže obnovovat, svým vlastním kulturním chováním realizuje a sdílí svoje zásadní kulturní hodnoty a je jak svými členy, tak i nečleny, tzn. příslušníky jiné etnické skupiny, vnímána a chápána jako soudržná, tedy že se s ní její členové identifikují. Později se význam pojmu poněkud posunul, přičemž od šedesátých let dvacátého století je etnická skupina chápána jako skupina lidí, která se hlásí ke společným předkům, ke společnému původu, mluví stejným jazykem nebo jazykovým dialektem a zároveň tuto skutečnost proklamuje a uvědomuje si ji, příslušníci této skupiny sdílí stejnou kulturu a mají, nebo věří, že mají, společnou historii, které jsou odlišné od jiných etnických skupin a společně obývají určité území, které považují za svoje vlastní. Zároveň může být pojem etnická skupina používán i pro označení národa, menšiny, kulturní skupiny nebo např. kmene. Etnická skupina nebo menšina se také dá z pohledu většinové populace vnímat jako určitá skupina cizinců, která se trvale nebo dočasně usídlila na území, které je obýváno většinovou populací a lidé, kteří tvoří tuto usídlivší se skupinu, pocházejí z jedné etnické skupiny nebo etnika nebo jsou většinovou populací za příslušníky jednoho etnika či etnické skupiny považováni. Proto je problematika etnických menšin úzce spojena s problematikou migrantů a migrace (Bittnerová, 2011).

3.3 Romové

Odkud Romové pocházejí, se podařilo zjistit až po historickém, antropologickém, etnografickém a hlavně lingvistickém studiu, při kterém bylo mimo jiné zjištěno, že jazyk Romů má mnoho důležitých shod s jazykem novoindickým. Romové tedy pocházejí z Indie, odkud se vydávali na cestu do různých koutů světa již od sedmého století. Největší migrační vlna Romů probíhala od devátého do jedenáctého století, přičemž Romové většinou cestovali z Indie západním směrem. Důvody, které vedli Romy k odchodu z jejich vlasti, nejsou známy, mohlo se jednat o složité rozpory v indické společnosti a její rozčlenění do kast, kde Romové patřili do kast nejnižší postavených. Nejprve se usadili na jedno století v Persii, odkud pokračovala menší vlna přes severní Afriku a Gibraltar do Španělska a větší pak přes Malou Asii a Peloponés na Balkán a dále do Evropy. Romové, kteří směřovali do Evropy přes Malou Asii, dnes tvoří základ romské populace v Evropě. Cestou se rovněž skupinky těch, kteří nechtěli dále pokračovat, usazovaly a nyní můžeme nalézt jejich potomky např. v Egyptě, Sýrii, Maroku a jinde. Do oblasti dnešní České republiky pronikli

Romové v průběhu třináctého století, první zmínka je o nich v tzv. Dalimilově kronice, kde jsou pojmenováni jako „Kartasi pohanští“ a to podle jejich prosby o chléb „kartas boh“. Až do druhé poloviny patnáctého století jsou v českých zemích Romové přijímáni přívětivě a nejsou nijak pronásledováni. To se mění po konci třicetileté války, kdy rakouský císař Leopold I. přikazuje trestat na hrdle nejen muže ale i ženy. Marie Terezie a následně její syn Josef II. se snaží Romy asimilovat a zakazují jim kočovný styl života. Na Moravě je situace k Romům poněkud příznivější. Hrabě Kounic nechal na konci sedmnáctého století usadit na svém panství na Uherskohradištsku romskou rodinu, která pocházela z Uher a stala se základem romské populace na Moravě, jež byla většinovou populací tolerována. A tak zatímco na Moravě vznikla hustá síť romského osídlení, v Čechách ještě v první polovině 19. století patřili neusazení a kočující Romové k nežádoucím skupinám obyvatel. Po první světové válce existuje na území Čech a Moravy 134 romských táborů, které vznikaly poblíž vesnic a měst, většinou se kvůli odporu místních nacházely na sporných hranicích obecních katastrů a daleko za obcemi. I přes skutečnost, že byli Romové z těchto táborů často vyháněni, kam se však vraceli, postupně se začaly vytvářet podmínky pro proces integrace Romů do většinové společnosti. V době po nástupu nacismu v Německu se do Československé republiky uchylují skupinky Romů před rasovou nenávisť a pronásledováním, následují je Romové ze zabraných Sudet v roce 1938 a v roce 1939 další z tzv. Slovenského štátu, který vznikl po okupaci Čech a Moravy v březnu 1939 odtržením části Slovenska a kde vznikl loutkový klerofašistický režim. Následný osud Romů v protektorátu se naplňuje jejich registrací v dubnu 1940, kdy jich bylo zaregistrováno 6540, přesunem do kárných táborů v Letech u Písku a Hodonína u Kunštátu, které byly otevřeny v srpnu 1940. Tábory se z kárných mění na sběrné a likvidační a následně rozkazem Heinricha Himmlera, říšského velitele zločinecké organizace SS, probíhá deportace Romů z táborů v protektorátu ve třech etapách do vyhlazovacího tábora Osvětim v Polsku, kde bylo asi 5300 Romů povražděno. Romové v Čechách a na Moravě byli v podstatě, až na malé výjimky přeživších Osvětim a dalších, kterých bylo v roce 1945 maximálně tisíc, vyhubeni (Holomek in Gabal, 1999).

Romové, žijící v současné době v ČR, k nám přišli po konci druhé světové války, a to buď jako tzv. polousedlí nebo usedlí ze Slovenska, nebo jako kočovní z Balkánu, zejména z Rumunska. Většina Romů se přistěhovala zejména z oblastí východního Slovenska, kde žili Romové v osadách ve velmi primitivních podmínkách, kdy v osadách nebyl vodovod, kanalizace a nebyly elektrifikovány a kde většina Romů neměla v podstatě žádnou šanci

získat zaměstnání, často velmi daleko od vesnic či měst většinových Slováků. Stěhovali se většinou do příhraničních měst v bývalých Sudetech, jako Most nebo Sokolov, dále pak do velkých měst, jako Praha, Brno a Ostrava, získali bydlení často v bytech nejhorších kategorií, v některých případech určeným k demolici, a větší možnost získat stálejší práci, i když se jednalo o práci těžkou, nekvalifikovanou a pomocnou. Oproti nucným podmínkám osad na Slovensku se jednalo o vysněný cíl, který se následně projevuje i v jejich nově vznikajícím písňovém folklóru. Základem těchto migračních vln ze Slovenska se stávali vojáci základní vojenské služby, tedy Romové ze Slovenska, sloužící v Čechách a na Moravě, kteří během vojenské služby poznali sociální a ekonomické možnosti českých měst a po ukončení vojenské povinnosti se pak stěhovali právě do těchto měst, většinou se svými manželkami a dalšími příbuznými v produktivním věku, kteří by se bez jejich podnětu ke stěhování sami neodhodlali. Často se jednalo o celé rodiny a klany, které následně vytvářely v nových lokalitách imigrační jádra. Negativní stránkou bylo to, že v rámci rodiny nebo klanu se přistěhovali i členové rodiny, kteří byli jen tzv. pasivními přistěhovalci, které k následování svých aktivnějších příbuzných nutila jen jejich tradiční soudržnost a historická zkušenost. Těm Romům, kterým se nepodařilo integrovat se do společnosti, většinou opouštěli svoje imigrační jádro a stěhovali se jinam, ať už v rámci okresů, či krajů, nebo se dokonce vraceli do svého původního emigračního místa, přičemž jejich zpětný pohyb podporovala industrializace východního Slovenska a větší možnost zaměstnání ve vznikajících průmyslových komplexech. Zpět se však vracely i rodiny, které mířily do českých zemí za účelem většího výdělků např. na postavení nového domu apod., popř. se jim nesplnil jejich sen o lepším životě (Nečas, 1993).

V polovině devadesátých let 20. století žilo v ČR asi 180 000 až 200 000 Romů, v současnosti jejich početní stav nelze zjistit ani sčítáním obyvatelstva. Jen málo Romů totiž uvede svoji národnost jako romskou, většinou uvádějí českou nebo slovenskou, ať již z obav z diskriminace, pocitu falešného studu nebo ve snaze zlepšit svoje společenské postavení. Asi 10 procent tvoří tzv. Olašští Romové, odlišující se od většiny Romů svým jazykem, zvyky, chováním a vztahu k většinové populaci. I když mají Olašští Romové nižší vzdělání a úroveň komunikace s většinovou společností, jejich sociální úroveň je však zřetelně vyšší než u ostatních Romů zejména z důvodu jejich podnikání, které se ve většině případů pohybuje na hraně zákona, někdy i za ní, jako např. lichva vůči ostatním Romům. Romská společnost je většinovou populací vnímána jako nestrukturovaná a homogenní, přičemž v ČR existuje několik romských skupin, které mezi sebou nemají vždy harmonické vztahy

a nepanuje mezi nimi ani sounáležitost. Jedná se například o původní Romy, kteří přežili vyhlazování za druhé světové války, těch však není víc než několik tisíc. Druhou skupinu tvoří zmínění Olašští Romové, kterých je asi dvacet tisíc a třetí skupinou jsou Romové, již se přistěhovali v období po druhé světové válce do současnosti zejména ze Slovenska a tvoří cca 75 až 77 procent romské populace v ČR. Romové ze Slovenska se pak dělí na ty, kteří v ČR žijí více jak deset let, usadili se, pracují a vesměs jsou většinovou populací přijímáni bez větších výhrad, druhá skupina jsou pak nověji příchozí, kteří se dosud neadaptovali a jejichž sociální postavení je na nejnižší úrovni. Tyto Romy vnímají tzv. starousedlíci jako vetřelce, kteří ohrožují jejich postavení v rámci celé populace ČR svým kriminálně závadovým chováním, což vede ke špatné komunikaci mezi těmito skupinami. Právě toto rozdělení Romů má za následek neschopnost shodnout se mezi sebou a formulovat a prosadit své společné zájmy. Stejně jako snahy o pokusy spojení Olašských Romů a ostatních Romů, tzv. Rumungrů, většinou ztroskotaly na jejich rozdílnosti, protože Romy spojuje pouze vědomí jejich diskriminace, která nečiní rozdíly mezi Romy. Jejich odcizení od většinové populace pak prohlubuje vzájemnou nedůvěru, nesnášenlivost a obavy, což vede spíše k oslabení jejich integrace do české společnosti (Holomek in Gabal, 1999).

3.4 Ukrajinci

Ukrajinci na území dnešní České republiky začali migrovat na přelomu 19. a 20. století a jednalo se Ukrajince z území Haliče, což byla východní součást Rakouska-Uherska, dnes Ukrajiny. Usazovali se zejména v okolí Ostravy kvůli práci ve zdejších továrnách a již před první světovou válkou založili svoji vlastní organizaci Prosvita, což byla pobočka kulturně osvětové instituce ve Lvově. Po rozpadu Rakouska-Uherska po první světové válce byla část dnešní Ukrajiny, Podkarpatská Rus, přičleněna k nově vzniklé Československé republice a migrace Ukrajinců se zvýšila, a to i z důvodu útěku některých Ukrajinců ze Svazu sovětských socialistických republik před terorem bolševiků. V podmínkách demokratické ČSR se rozvíjel všestranně jejich národnostní život, zakládali nové instituce a spolky a budovali svoje vlastní vzdělávací ústavy, ať již gymnázia, nebo dokonce vysoké školy. V Praze byla založena Ukrajinská volná univerzita, Ukrajinské studio výtvarných umění a Ukrajinský vysoký pedagogický institut Michaila Drahomana, v Poděbradech pak Ukrajinská polytechnika. Většina Ukrajinců, kteří emigrovali ze SSSR do ČSR, byli československými občany. Zlom v životě Ukrajinců nastal po druhé světové válce, zejména v období let 1945 až 1948, kdy byli speciálními jednotkami tajné sovětské policie NKVD

unášeni Ukrajinci, ale i Rusové a imigranti dalších národností SSSR, deportováni zpět do SSSR a zde perzekuováni nebo i popraveni. Proto se mnoho Ukrajinců snažilo dostat do Německa do okupačních zón, které nespravoval SSSR, což se mnohým nepodařilo, nebo byli vydáni zpět do rukou NKVD. V období let 1948 až 1989 byla imigrace Ukrajinců do ČR v podstatě nulová, pokud nepočítáme okupační vojáky SSSR a příslušníky jejich rodin, kteří zde po invazi v srpnu 1968 pobývali. Po pádu komunismu v ČSSR a SSSR, rozpadu SSSR a vzniku samostatného státu Ukrajina pak nastává další příliv Ukrajinců do ČR. Vzniká Ukrajinská iniciativa v ČR, která má sídlo v Praze, dále pak Fórum Ukrajinců v ČR, Sdružení Ukrajinek v ČR, Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny a další. Ukrajinci do ČR přicházeli zejména ze Zakarpatské Ukrajiny, což je bývalá součást prvorepublikové ČSR, nám známá jako Podkarpatská Rus, později i ze západní části Ukrajiny, která bývala kdysi součástí Rakouska-Uherska a před druhou světovou válkou Polska, poté SSSR. Z východních částí Ukrajiny nebyla imigrace silná. Ukrajinci do ČR přicházeli za prací a brali i práci podřadnou, ale i když vysokoškolsky vzdělaný člověk pracoval v ČR na stavbě nebo jako pomocný dělník, vydělal si i několikanásobně víc peněz než na Ukrajině, kde kvůli otřesné ekonomické situaci většinou ani práce nebyla, a ještě dokázal snadno uživit celou rodinu. Do ČR tak za prací putovali nejen dělníci, ale i vzdělanější lidé. Ukrajinci se usazovali dle možností, a proto neexistuje jejich souvislejší osídlení, navíc se snaží asimilovat a svoje děti dávají do českých škol. Doma a v krajanských spolcích a sdruženích mluví většinou ukrajinštinou, na úřadech a veřejnosti se snaží komunikovat česky. Děti Ukrajinců se mohou učit ukrajinský jazyk v nedělních školách, tzv. Ridne školy, které provozuje Ukrajinská iniciativa, vzdělání v ukrajinštině zabezpečuje řada neziskových organizací, ústavů a vysokých škol, v rámci filologických studijních programů se vyučuje ukrajinština na Univerzitě Karlově v Praze, Masarykově univerzitě v Brně a Univerzitě Palackého v Olomouci. Ukrajinci v ČR vydávají i svůj tisk, např. Ukrajinský žurnál, Porohy, Ostravská prosvita nebo Ukrajinskyj vysnik. Náboženství Ukrajinců je většinou pravoslavné a dále řeckokatolické, liturgickým jazykem je buď ukrajinština, nebo církevněslovanský jazyk (Šišková, 2008).

V ČR existují i zájmová sdružení Ukrajinců, zaměřená na volnočasové aktivity. Jedním z nich je spolek Džerelo, který je zaměřen zejména na výuku ukrajinských lidových tanců, vyučuje však i tance moderní nebo klasické. Sdružení Ukrajinců a přátel Ukrajiny a spolku Berehyňa pak provozuje Sbor svatého Vladimíra, což je pěvecký sbor zaměřený na výuku a zdokonalování zpěvu, Sdružení Ukrajinců a přátel Ukrajiny pak pořádá seznamování

ukrajinské i české mládeže s místy v ČR a na Ukrajině, jež jsou spjata s ukrajinskými tradicemi, kulturou a historií. Na osvětovou činnost se pak zaměřují Ukrajinská iniciativa a Sdružení Ukrajinek, které pořádají přednášky o ukrajinské historii, kultuře, společnosti a obyvatelích Ukrajiny, které jsou určené nejen Ukrajincům, ale i široké veřejnosti (Bezoušková in Bittnerová, Moravcová, 2008).

3.5 Vietnamci

Dějiny Vietnamu se rozvíjejí už od doby bronzové, kdy se na území dnešního Vietnamu usadili kmeny Vietů, vytvořili stát a v současnosti tvoří většinovou populaci Vietnamské socialistické republiky. Mimo Vietů, též nazývaných Kinhy, tvoří populaci VSR dalších 54 národnostních menšin. Zhruba od začátku 3. tisíciletí před Kristem do 3. století před Kristem existuje na území Vietnamu království, pak se na tisíc let dostává Vietnam pod nadvládu Číny, které se zbavuje v 10. století po Kristu. Po znovuobnovení nezávislosti vzniká feudální stát, který zažije vpád Mongolů v 13. století, v 15. století přicházejí do Vietnamu první Evropané, jedná se o misionáře, kteří mimo křesťanství přinášejí i evropskou kulturu a začíná tzv. latinizace znakového písma Vietnamců, která je dokončena v 17. století. V polovině 19. Století se Vietnam stává francouzskou kolonií, kterou zůstává do roku 1954, kdy je po osm let trvajícím válce za nezávislost podepsána Ženevská dohoda a Vietnam se rozděluje na severní Vietnamskou demokratickou republiku a jižní Vietnamskou republiku. V severním Vietnamu vládne komunistická strana v čele s Ho Či Minem, jím pak ovládá diktátorský režim s podporou USA. Po incidentu v Tonkinském zálivu v roce 1962 propuká v roce 1963 válka mezi Vietnamskou demokratickou republikou na straně jedné a Vietnamskou republikou a USA na straně druhé. Válka končí v roce 1973 podepsáním Pařížské dohody, která zachovává rozdělení Vietnamu a znamená faktickou porážku USA. V roce 1975 vojska Vietnamské demokratické republiky obsazují území jižního Vietnamu a Saigonu během akce, nazvané „Ho Či Min“, Vietnam se sjednocuje pod vedením Komunistické strany Vietnamu a 2. 7. 1976 vzniká Vietnamská socialistická republika. V roce 1978 se VSR stává členem Rady vzájemné hospodářské pomoci v rámci socialistických států na celém světě, což je důvod příjezdu prvních Vietnamských učňů, praktikantů a dělníků do ČSSR a dalších evropských států, sdružených v RVHP. V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století se většinou jednalo o studenty, kteří studovali na zdejších vysokých školách, přičemž pedagogové byli velmi překvapeni jejich západem pro studium a dobrými studijními výsledky. To však bylo způsobeno názorem Vietnamců, že pokud se

student v zahraničí špatně učí, dělá tím negativní reklamu svojí vlasti a za trest byl takový student poslán zpět do VSR. Na veřejnosti se nijak neprojevující a málomluvní Vietnamci pak na českou společnost působili jako hodní, usměvaví a příjemní lidé. Vzhledem k zrovna probíhající válce ve Vietnamu většina občanů ČSSR chápala přítomnost Vietnamců jako z morálního hlediska nutnou pomoc zkoušenému národu v boji proti obrovské přesile, i když se většina o vietnamskou kulturu, tradice a historii nezajímala a v podstatě nic o ní nevěděla. Když byla v roce 1974 podepsána „Dohoda o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích“, dorazilo do ČSSR přes pět tisíc Vietnamců, kteří byli následně zaměstnáváni a školeni zejména ve strojírenských, stavební a energetických podnicích. Rovněž absolvovali výuku v rámci učňovského školství na československých školách a poté byli zapracováváni v rámci odborné přípravy. V roce 1980 navštívil VSR tehdejší prezident ČSSR Gustáv Husák a během této návštěvy podepsal s představiteli VSR „Smlouvu o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a VSR“, ve které je dohoda o zaměstnávání Vietnamců v podnicích v ČSSR. Začátkem osmdesátých let bylo v ČSSR již 37 tisíc občanů VSR, většina byli pracující, postupně se však jejich počet snižoval. Většinová společnost pomalu začala brát Vietnamce jako schopné obchodníky, kteří nakupovali různé zboží, většinou však šicí stroje, jízdní kola nebo mopedy, různé látky, jako bavlnu, hedvábí, satén apod., které následně posílali do VSR. Důvodem byla nekonvertibilita vietnamské měny a proto bylo výhodnější domů zasílat toto zboží, než peníze. Po pádu komunistických režimů v Evropě došlo k imigraci Vietnamců z území bývalého východního Německa, odkud měli být posláni do VSR. V ČSFR a poté v ČR se změnilы podmínky pro podnikání a většina Vietnamců v ČR se vrhla na podnikání, zejména stánkový prodej, který na počátku třetího tisíciletí vystřídal provoz restaurací, fast foodů, obchodů s potravinami a tzv. večerky. Vzhledem ke skutečnosti, že československá a poté česká společnost nebyla na příliv vietnamského etnika vůbec připravená, vznikalo a vzniká hodně problémů z důvodu nepochopení mezi českou a vietnamskou kulturou, které jsou vzájemně hodně vzdálené. Dalším důvodem nepochopení mezi většinovou populací a vietnamským etnikem je pak uzavřenost etnika a jeho soudržnost, které se však velmi pomalu začíná otevírat z důvodu vietnamských dětí, které se již narodili v ČR a hovoří plyně česky i vietnamsky, na rozdíl od svých rodičů. Pro většinu Čechů jsou Vietnamci národem obchodníků a stánkařů, někdy i na hraně zákona, zejména co se týče daní a dovozu padělaného zboží z Číny a dále výrobců drog, zejména v souvislosti s velkopěstírnami konopí. Avšak vietnamské děti narozené v ČR dokazují svými studijními

výsledky, že jde o velice pilné žáky s vynikajícími výsledky jak na základních, středních, tak i vysokých školách a jejich budoucnost s největší pravděpodobností nebude spočívat v prodeji textilu na stáncích, v prodejnách potravin, večerkách a v provozovnách rychlého občerstvení (Müllerová in Šišková, 2008).

4 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Tato kapitola je věnována zejména multikulturní výchově. Aby se dal pojem pochopit, jsou v první podkapitole popsány pojmy jak multikulturalismus, pluralismus, tolerance a multikulturní společnost. Druhá podkapitola je pak zaměřena na popis pojmu multikulturní výchova všeobecně a poslední podkapitola je věnována multikulturní výchově na základních a středních školách v České republice.

4.1 Multikulturalismus, pluralismus, multikulturní společnost

Pojem multikulturalismus patří v dnešní době k často používaným termínům, zejména v oblasti společenských věd a dá se v podstatě chápat jako ideál uskutečňovaného respektu, tolerance a úcty k odlišnému a jinému. Multikulturalismus, stejně jako pojem multikulturní výchova, se stal samozřejmou výbavou v našem vyjadřování, místo aby byl skutečně a přímo pochopen jako východisko vývojových procesů. Na pojem jako takový může být nahlíženo v různých kontextech a proto může získat různě široký a různorodý obsah, což může vést k nedorozumění ve smyslu dojmu nestrukturovanosti či bezbřehosti tohoto pojmu, a následně jeho naplnění vším a ničím. To se stává zejména tehdy, když není rozlišen přechod z kontextu politického, právního, sociologického do kontextu filosofického nebo třeba psychologického, tedy v situaci, kdy není rozlišeno, zda je pojem nahlížen jako vědecká teorie, politický cíl, ideál nebo vize, zda k němu přistupujeme jako aktivitě, souboru praktických opatření nebo jako k určitému typu společenské situace. Tento problém v pokusech o vymezení multikulturalismu vychází z absence metodologického rozlišení a vede k rozvolněnosti a vágnosti pojmu samotného. Ze sociologického hlediska může být pojem multikulturalismus chápán jako pojmová reflexe setkávání, střetávání, podrobování, asimilace apod. různých etnických, rasových nebo náboženských skupin, tedy teorie multikulturalismu. Naopak objektivní skutečnost, tedy reálná fakta, které se stávají předmětem teoretické reflexe nebo řady praktických opatření, jako jsou asimilační a výchovné procedury, je v sociologii nazýván multikulturalita. Dále můžeme rozlišit v rámci sociologie tzv. historicky sedimentovanou multikulturalitu, kterou lidé vnímají jako normální fakt a do které se lidé rodí, vynucenou multikulturalitu, kdy je určitá populace nucena přijmout příslušníky jiného etnika jako kompenzaci úbytku vlastního obyvatelstva a dobrovolnou multikulturalitu, což znamená, že většinová populace přijímá nebo žije s příslušníky jiné menšiny, protože chce, plně je akceptuje, většinou se jedná o migrující populaci, která je pro většinovou populaci nejbližší, nejkompatibilnější, nejpřijatelnější. V nedávné době se

objevil pojem líná multikulturalita, nebo líný multikulturalismus, který se objevil po vraždě filmaře Thea van Gogha muslimským extremistou a dá se vyjádřit tak, že kultura tolerance k jiným etnikům, náboženství či dalším skupinám, se začíná blížit svému limitu. Apeluje rovněž na skutečnost, že tolerance má svoje hranice, které by se neměli překračovat a odmítá tzv. všedovolenost, neboli permisivitu tolerance, nikoli však toleranci jako takovou. Aby se politika multikulturalismu dala spravedlivě uskutečňovat, je nutné uznání odlišností a rozdílů jedinců, skupin i celých kultur, rozdíly tolerovat a uznávat avšak tato tolerance a uznání je potřeba od všech zainteresovaných skupin či jedinců. Tomuto však brání nejen různé podoby útlaku, jako je násilí, vykořisťování, bezmoc, marginalizace, tedy vyloučení na okraj společnosti a kulturní imperialismus, ale i netolerance zainteresovaných vůči sobě navzájem (Jirásková, 2006).

K pochopení pojmů multikulturalismus a multikulturní společnost je potřeba si vysvětlit pojem pluralismus a tolerance, které s ním úzce souvisejí, a i když se jedná o dva odlišné pojmy, jsou spolu vnitřně propojené. Tolerance respektuje odlišnost jiných, zatímco pluralismus naopak prosazuje vlastní hodnoty. Myšlenka pluralismu je z historického hlediska implicitně obsažena v koncepci tolerance, která se prosazuje a rozvíjí v důsledku náboženských válek od sedmnáctého století. Pluralismus přímo nevytváří kulturní rozmanitost, respektuje však tu, se kterou se setkává, protože zajistit mezikulturní mír je jeho prvotním záměrem. Pluralitní společnost se dá popsat jako otevřená společnost, kde pluralismus znamená společný život s odlišnostmi a v rozlišnostech a který je vzájemně opěťován. Vstup do takové společnosti s sebou nese nejen zisky, ale i ústupky, neboť pokud někdo není ochoten za to, co dostává, něco na oplátku dát, napadá částečně její principy nebo se snaží udržet si postavení „cizince“ vůči společnosti, do které vstupuje, riskuje odmítavé reakce, nevraživost nebo strach (Sartori, 2000).

Multikulturní společnost se dá charakterizovat jako pluralitní, tolerantní a rozmanitá společnost, ve které různé kultury žijí vedle sebe ve vzájemné komunikaci a interakci, dochází mezi nimi k dialogu, vzájemně se ovlivňují a kulturně se obohacují. Pluralismus společnosti vychází z toho, že nesouhlasné názory a rozmanitost patří k hodnotám, obohacujícím jedince a jeho politickou obec, tedy prosazuje vlastní hodnoty, tolerance naopak respektuje hodnoty jiných (Jirásková, 2006).

4.2 Multikulturní výchova

Multikulturní výchova, někdy také interkulturní výchova, je vzdělávací činnost, která učí jedince z rozdílných národů, etnických, rasových nebo náboženských skupin, jak spolu žít, spolupracovat, respektovat a tolerovat se navzájem. Je obsažena v různých vzdělávacích programech nejen na školách, ale i v mimoškolních aktivitách, v mediálních kampaních a osvětových akcích, zaměřených proti rasismu a xenofobii, stejně jako v politických opatřeních. I když jsou s multikulturní výchovou spojovány značné naděje a jsou na ni vynakládány nemalé finanční prostředky, její efektivitu nelze s určitostí prokázat. Na multikulturní výchovu se dá rovněž nahlížet ze čtyř různých úhlů pohledu. Pokud se realizuje v rámci školní výuky jako součást určitých předmětů, ve kterých mohou být začleněna témata, týkající se jiných ras, etnik, kultur nebo náboženství, zaujímání tolerantních postojů vůči nim, a sdělování informací k respektování a poznávání jiných etnických skupin, ras, národů apod., jedná se o multikulturní výchovu, která je praktickou edukační činností. Mimo školní výuku se také realizuje v rámci různých výstav a festivalů, v muzeích, osvětově zaměřených programech, publikacích nevládních či vládních organizací, které slouží ke stejným účelům jako školní multikulturní výchova, dále to mohou být různé výměnné studentské pobyty, mezinárodní spolupráce škol nebo jazykové kursy, což všechno tvoří multikulturní výchovu jako součást edukační činnosti. Druhý pohled nahlíží na multikulturní výchovu jako na velmi rozvinutou teorii, vycházející z několika vědeckých disciplín, jako jsou interkulturní psychologie, srovnávací sociologie, etnologie, teorie komunikace, historická věda apod. Multikulturní výchova tedy neznamena pouze praktickou edukační činnost, ale jedná se o vědeckou teorii s interdisciplinárním charakterem. S vědeckou teorií je samozřejmě spojen výzkum, jenž poskytuje informace o určitém úseku objektivní reality, v tomto smyslu pak můžeme multikulturní výchovu vnímat jako oblast výzkumu. Většinou se jedná o empirické výzkumy jevů, jako je např. zkoumání vzniku etnických a rasových předsudků a stereotypů, postojů jednotlivých příslušníků určité etnické, rasové, jazykové či náboženské skupiny vůči příslušníkům skupiny jiné, problémy v komunikaci mezi těmito skupinami, problémy ve vzdělávání cizinců v hostitelských zemích atd. Na multikulturní výchovu se dá také pohlížet jako na systém organizačních a informačních aktivit, které se opírají o instituce a zařízení jako jsou informační centra, vědecké organizace a asociace, odborné časopisy a knihy. Tyto instituce a zařízení se zaměřují na problematiku multikulturní výchovy a témata, která s ní souvisejí, např. jsou vydávány odborné časopisy na toto téma, různé instituce pořádají konference a semináře o multikulturní výchově, vy-

tváří se informační centra a databáze apod., a to jak na národní, tak i mezinárodní úrovni (Průcha, 2011).

4.3 Multikulturní výchova a výchova k toleranci u mládeže

Při aplikování multikulturní, neboli interkulturní, výchovy se osvědčilo několik zásad, které by měl vyučující v pedagogické praxi dodržovat. Zejména platí, že s žáky by měl diskutovat a ptát se na jejich zkušenosti s jinou kulturou, upravovat jejich podvědomí o ní, pokud má možnost, tak do výuky zapojit i žáky z jiných kultur, o kterých hovoří a kteří k danému tématu mají co říct, neučit žáky o jiných kulturách pouze teoreticky, avšak rovněž musí pamatovat na skutečnost, že i když může mít žák původ v jiné kulturní skupině, nemusí nutně znát všechny její zvyky, a proto ho nemůže pokládat za reprezentativní vzorek dané kultury, protože i některý český žák nemusí mít znalosti o české kultuře. Měl by porovnávat jiné kultury s českou kulturou a hledat přitom společné základy v psychologické, sociálně psychologické a sociologické teorii, např. zvyky jiných kultur vysvětlit nikoli jako pohádku ale jako reálné skutečnosti, neboť i v české kultuře existují určité zvyky, které vycházejí z nějakého základu. Pokud některý žák zažil negativní zkušenost s jinou kulturou, neměl by se snažit mu ji vyvracet, neboť ho nikdy nepřesvědčí o tom, že tuto zkušenost nemá. Zároveň však nesmí dopustit situaci, kdy by docházelo k paušalizování této negativní zkušenosti na všechny členy jiné kultury, protože i když má žák negativní zkušenost s nějakými členy jiné kultury, neměl by kvůli tomu nenávidět nebo nemít rád všechny ostatní. Dále učit žáky adekvátně reagovat na chování členů jiné kultury, což mohou tehdy, pokud znají historii dané kultury, vysvětlit a důvody chování jejích členů, protože ti mohou projevovat stejné potřeby jinak, než je projevuje většinová česká kultura, nebo stejně. Nepochopení může totiž vést ke konfliktům s jinou kulturou nebo jejími členy. Nesmí zapomínat na skutečnost, že xenofobie, tedy strach z cizího, neznámého, je přirozená reakce na nové a neznámé a proto musí ponechat žákům čas k práci s ní a její změně na pozitivní vztah k již poznanému, nechat je získat své vlastní zkušenosti a náhled na jinou kulturu nebo její členy. Určitý pojem by měl dokázat popsat nejen z pohledu vlastní kultury, ale i z pohledu kultur jiných, neboť pohled jiných kultur na stejnou věc může být diametrálně odlišný. Stejně tak by měl dokázat popsat, jak se jednotlivé kultury mezi sebou ovlivňují nebo ovlivňovali v minulosti, jako např. vztahy mezi ČR a Vietnamem, vztahy mezi většinovou populací a Romy, Vietnamci nebo Ukrajinci apod. Rozhodně nesmí považovat český pohled za samozřejmý, nýbrž měl by být vnímavý k pohledům na věc ze stra-

ny jiné kultury, měl by používat mezikulturní srovnávání a sociomapování. Pokud žáci z jiných kultur ve škole hovoří o kulturním prostředí, které mají doma, nesmí jim toto právo odírat, ale naopak je musí umět podpořit v tomto jednání, i když o něm sami mluvit nechtějí. Jakýkoli jazyk nebo řeč je založen na myšlení, ukazuje na způsob myšlení každého jedince i kultury a není jen pouhý seznam slov, proto by měl jazyk svůj ale i jiné kultury, o které vyučuje, nebo alespoň jeho základy, vyučující nejen znát, ale i pochopit jeho význam a možné problémy, které jsou právě v rozdílech mezi jednotlivými jazyky. Stejně jako by měl vyučující žáky seznamovat s něčím, co alespoň trochu znají nebo mohou znát, tak by měl mít vyučující zdání o tom, co vyučuje. To znamená, že pokud nemá znalosti o jiné kultuře nebo neví, co je vlastně obsahem multikulturní výchovy jako takové, nemá znalosti z oblasti setkávání kultur, o kterých vyučuje, nebo z obecné sociologie, měl by si k těmto tématům nejprve nalézt svou vlastní cestu a poté ji vyučovat. V neposlední řadě by vyučující nikdy neměl zapomínat na svoji vlastní kulturu, neboť je velkou chybou, když se baví o multikulturním prostředí v rámci ČR, avšak většinou, tedy českou, kulturu zcela opomíjí. V takovém případě totiž nelze hovořit o multikulturní výchově (Kocourek in Šišková, 2008).

Multikulturní výchova je obsažena v dokumentech státní vzdělávací politiky České republiky, stejně jako v jiných zemích a odsud pronikla i do příslušných učebních osnov, učebnic a vzdělávacích programů. Obecné cíle vzdělávání ve školách pak vytyčuje nejdůležitější dokument „Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha“ z roku 2001. Tento dokument věnuje ve značné míře pozornost právě multikulturní výchově má vytyčen dva hlavní cíle. První je vytváření vztahů porozumění a sounáležitosti s menšinami, zejména s romskou, německou a židovskou menšinou, poznávání kultur a osudů těchto menšin a to na základě poskytování informací žákům. Druhým cílem je výchova ke spolupráci, solidaritě a partnerství a úsilí o život bez negativních postojů a konfliktů ve společenství různých národů, menšin, kultur a jazyků a schopnosti respektování odlišností mezi kulturami a lidmi v dnešním světě. Tyto cíle jsou však pouze ideovým záměrem, který učitelům přímo nepomůže a k tomu slouží „Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání“ z roku 2005, kde je přesnější vymezení obsahu multikulturní výchovy. Tento program je pak závazný pro tvorbu vzdělávacích programů v rámci celé ČR, stejně jako vymezení multikulturní výchovy v něm určuje vzdělávací práci učitelů na všech základních školách. Jedná se o průřezové téma, neboť multikulturní výchova není samostatný vyučovací předmět, ale je to povinná součást základního vzdělávání, která je realizována na obou

stupních základní školy, avšak časový rozvrh a způsob realizace je ponechán v kompetenci každé školy v souladu se vzdělávacím programem školy. Aby byla výuka účinná, je potřebná její propojenost s obsahem konkrétních vyučovacích předmětů, např. s občanskou výukou, dějepisem nebo zeměpisem. Žáci by měli být v rámci multikulturní výchovy rozvíjeni ve dvou oblastech, v oblasti schopností, vědomostí a dovedností a dále v oblasti postojů a hodnot multikulturní výchovy. V první oblasti by se měli žáci učit žít a komunikovat s příslušníky jiných skupin, získat znalosti o různých kulturních a etnických skupinách v rámci ČR a Evropy, rozvíjet schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných kultur, národností, etnik a náboženských skupin, a uvědomit si skutečnost, že všechny kultury a etnické skupiny jsou si rovny a žádná není nadřazená druhé skupině, umět rozeznat projevy xenofobie a rasové nesnášenlivosti, osvojit si a znát význam pojmů jako kultura, diskriminace, rasismus, xenofobie, národnost, etnikum, identita, netolerance atp., a dále schopnosti uvědomit si možné dopady svých projevů nejen slovních vůči příslušníkům jiných skupin a být odpovědnými za svoje jednání. V druhé oblasti by měli být žáci vedeni k uvědomování si vlastní identity, vytváření postojů tolerance a respektu k odlišným sociálním, kulturním, etnickým, náboženským nebo jazykovým skupinám, měl by být stimulován, ovlivňován a korigován hodnotový systém žáků a jejich jednání, dále by žáci měli vnímat odlišnost nikoli jako zdroj konfliktu, ale jako příležitost k obohacení, uvědomovat si neslučitelnost netolerance náboženské, etnické, rasové a jiné s principy a základy demokratické společnosti. V neposlední řadě by se měli žáci aktivně se podílet na utváření vztahu společnosti k menšinám a angažovat se při potírání projevů xenofobie, rasismu, netolerance, nenávisti a diskriminace. Multikulturní výchova je pak ve stejném duchu obsažena i v „Rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia“ a dalších programech a dokumentech. Žáci by si měli zopakovat základní údaje o národech a lidských rasách a pomocí tohoto učiva pochopit škodlivost rasových, národnostních, etnických a náboženských předsudků a netolerance. Tyto informace by měly obsahovat předměty jako geografie, historie a sociologie. Také by měli z historie, literatury, tisku a na příkladech ze současného života pochopit že rasismus, nacionalismus, xenofobie, intolerance a nesnášenlivost vedou k útlaku, nesvobodě a genocidě etnických, národnostních, rasových a náboženských skupin. Jak je vidět z výše uvedeného, školám a učitelům se neukládá málo, co by měli v rámci multikulturní výchovy žákům sdělit a naučit je. Dosahovat těchto požadavků v praxi je však mnohem složitější než je teoreticky vymezit a určit, neboť ti, kdo výuku multikulturní výchova plánovali, byli zřejmě jen málo obeznámeni s vědeckými poznatky,

jak reálně ovlivňovat postoje a hodnoty dětí a mládeže k žádoucímu stavu. Další překážkou v praxi je skutečnost, že mnoho učitelů ještě nebylo samo vzděláno v multikulturní výchově. Přesto není nutné podléhat skepsi, naopak je třeba k multikulturní výchově na školách přistupovat pozitivně, neboť se jedná nesporně o užitečnou záležitost, nesmí se však od ní očekávat nereálné a zacházet s ní je nutné racionálně, a to i přesto, že požadavky na ni kladené bývají často jen iluzorní a její účinky jen zbožným přáním (Průcha, 2011).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 POSTOJE STUDENTŮ STŘEDNÍCH ŠKOL K ETNICKÝM SKUPINÁM

Tato část bakalářské práce se zabývá kvantitativním výzkumem etnických a rasových předsudků v postojích současných středoškolských studentů, konkrétně se jedná o postoje vůči Romům, Ukrajincům a Vietnámci. Cílem výzkumu je zjištění, zda předsudky vůči uvedeným etnikům ovlivňuje typ střední školy, kterou respondenti studují.

5.1 Materiál a metodika

Výzkumným cílem je zjištění postojů studentů středních škol vůči Romům, Ukrajincům a Vietnámci a vyhodnocení odlišností mezi postoji studentů dvou rozdílných středních škol, kdy jedna škola je technického a druhá uměleckého směru.

Jako druh výzkumu byl vybrán kvantitativní výzkum realizovaný pomocí dotazníkového šetření, během kterého byli respondenti dotazováni na otázky pomocí dotazníku. Během dotazníkového šetření bylo získáno a následně statisticky vyhodnoceno větší množství dat od středoškolských studentů. Kvantitativní výzkum je metoda sběru dat, jež má za cíl popsat určitou zkoumanou oblast a může se jednat o vědecké nebo nevědecké zkoumání. Jedná se o jednoduchou a časově nenáročnou metodu výzkumu, zkoumá však problémy jen okrajově. Výhodou kvantitativního výzkumu je skutečnost, že se při něm dají získat odpovědi od velkého množství respondentů a jedná se o rychlou a levnou metodu výzkumu. Nevýhoda je pak to, že výsledky z něj jsou pouze obecné, neboť nedokáže vždy popsat problém do hloubky a dále může být výzkumníkem opomenuta důležitá vlastnost zkoumaného vzorku, protože nemusí počítat s širší oblastí problému a soustředí se pouze na konkrétní problém (Survio.cz, 2013).

Při dotazníkovém šetření se používá dotazník, což je nejběžnější způsob sběru dat pro různé druhy výzkumů. Dotazník je složen ze série otázek, které mají za cíl zjistit názory a fakta od respondentů, které se následně jako data dají jednoduše statisticky zpracovat. Data se navíc dají získat mnohem snadněji, než jinými druhy výzkumů, jako je např. skupinový nebo rozhovor nebo pozorování. Výhodou dotazníků je jejich jednoduchost při vyplňování, neboť každý člověk již v životě alespoň jednou vyplňoval nějaký dotazník, dále jednoduchost při jejich vyhodnocování a zpracování, jedná se o nejlevnější a zároveň o nejméně dotěrnou metodu průzkumu. Jejich nevýhoda spočívá v tom, že v nich může respondent snadněji vyplnit nepravdivé údaje, redukuje komunikaci, neboť neverbální ko-

munikaci nedokážou zachytit a někdy také může být obtížné získat respondenty (dotaznik-online.cz, 2007).

Výzkumný problém zní: Jsou postoje studentů středních škol vůči Romům, Ukrajincům a Vietnamcům rozdílné v závislosti na typu studované střední školy?

Hypotézy jsou jádrem klasických kvantitativních výzkumů a jsou tvrzeními, jež jsou vyjádřena oznamovacími větami, na rozdíl od výzkumného problému, který by měl být vyjádřen větou tázací. Musí vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými, o vědeckou hypotézu se nejedná v případě, že nelze hovořit o vyjádření vztahu. Hypotéza musí být formulována jako tvrzení o vztazích, následcích nebo rozdílech a velmi důležitá je skutečnost, že ji lze vědecky ověřit (Chráska, 2007).

Ve výzkumu byla zvolena následující nulová a alternativní hypotéza:

H_0 Studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště Kuřim, s. r. o., vykazují celkově negativnější postoj k příslušníkům určitých etnických menšin, než studenti Střední školy umění a designu, stylu a módy v Brně.

H_A Studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště Kuřim, s. r. o., nevykazují celkově negativnější postoj k příslušníkům určitých etnických menšin, než studenti Střední školy umění a designu, stylu a módy v Brně.

Proměnné se rozdělují na nezávislé a závislé proměnné a jsou to empiricky definované znaky a projevy určitého jevu a na jejich znacích lze konstruovat hypotézy. Nezávislé proměnné jsou ve výzkumu určeny, dány a jsou nezávislé na jiných proměnných, naopak závislé proměnné jsou výsledkem působení ostatních proměnných (Maňák, Švec, 2004).

Ve výzkumu v této práci jsou tyto proměnné:

nezávisle proměnná: typ studované střední školy

závisle proměnná: postoje k etnickým menšinám

Výzkumný vzorek je složen ze studentů třetích a čtvrtých ročníků dvou rozdílných středních škol, jedná se o technicky zaměřenou Střední odborné školy a středního odborného učiliště Kuřim, s. r. o., (dále je SOŠ Kuřim) a o umělecky zaměřenou Střední školu umění a designu, stylu a módy, se sídlem na ul. Husova č. 10, v Brně (dále jen Husova Brno). Celkový počet respondentů dotazníkového šetření bylo 74, přičemž 34 bylo ze školy v Kuřimi a 40 ze školy v Brně.

Výzkumná metoda byl kvantitativní výzkum realizovaný metodou dotazníkového šetření, kdy byla v dotazníku u každé otázky možná odpověď v pětistupňové číselné škále, vyjadřující postoje od zcela pozitivního, spíše pozitivního, neutrálního, spíše negativního až po zcela negativní, a to ke třem etnickým skupinám, Romům, Ukrajincům a Vietnamcům, což dávalo respondentům možnost vyjádřit co možná nejpřesněji svůj postoj. Tato metoda byla zvolena z důvodu snadnějšího převedení vyjádřeného postoje v číslo a další možnosti s ním pracovat. Otázek s pětistupňovou škálou bylo v dotazníku sedm, přičemž u každé otázky byly tři odpovědi, vztahující se na určité etnikum, dále jsou uvedeny dvě volné otázky, na které mohli respondenti napsat svůj názor na určité etnikum.

Způsob vyhodnocení dat. Během výzkumu bylo sesbíráno celkem 74 dotazníků, 34 dotazníků od studentů SOŠ Kuřim a 40 dotazníků od studentů školy Husova Brno. Pro vyhodnocení dat byly vytvořeny tři tabulky, jedna pro Romy, druhá pro Ukrajince a třetí pro Vietnamce, přičemž vyhodnocená data byla použita k vyhodnocení a porovnání postojů studentů vůči jednotlivým etnikům. Do tabulky byl zapsán typ školy a odpověď respondenta na otázku. Zpracované tabulky následně sloužily k vyhodnocení odlišností mezi postoji k jednotlivým etnikům a odlišností mezi typy škol. Informace, zda existuje závislost mezi typem navštěvované školy a postoji byly zjištěny pomocí statistického programu za použití neparametrického testu, jenž zkoumá rozdíly v datech u dvou skupin, v tomto případě tedy rozdíly mezi studenty SOŠ Kuřim a školy Husova Brno.

Neparametrické testy bývají používány u těch souborů statistických dat, u kterých se nepředpokládá normální rozdělení pravděpodobností sledovaného znaku. Tyto testy pak testují nulovou hypotézu, týkající se pouze obecných vlastností rozdělení veličiny ve statistických souborech. V této práci byl použit Mann-Whitneyův pořadový test, používaný u nepárových pokusů, ve kterých se porovnávají dva různé výběrové soubory. Při tomto testu se testuje hypotéza, že veličina X , která odpovídá pokusnému zásahu „A“ má totéž rozdělení pravděpodobnosti jako veličina X , která odpovídá pokusnému zásahu „B“. U veličin X a Y stačí předpoklad, že jsou spojitě, přičemž nemusí odpovídat Gaussovu normálnímu rozdělení. U náhodné veličiny X se označí měření na pokusných jednotkách po zásahu „A“ $x_1, x_2, x_3, \dots, x_{n_1}$, u náhodné veličiny Y se označí měření na pokusných jednotkách po zásahu „B“ $y_1, y_2, y_3, \dots, y_{n_2}$. Všechna měření se pak uspořádají bez ohledu na to, ze které skupiny pocházejí podle velikosti vzestupně, čímž je získán tzv. směsný výběr (veličina z): $z_1 < z_2 < z_3 < \dots < z_n$ ($n = n_1 + n_2$). Jednotlivým hodnotám se poté přiřadí pořadí (od 1. do n). Pokud se dvě či více hodnot ve směsném výběru shodují, přiřadí se jim tzv. průměrné pořadí

(např. pokud jsou 1. a 2. hodnota z_1 i z_2 stejné, obě dostanou pořadové číslo 1,5, toto bylo vypočteno z původních pořadí jako jejich průměr: $(1. + 2.)/2 = 1,5$). V případě, že se pokusné zásahy neliší, veličiny X a Y by měly mít shodné rozdělení pravděpodobností a tím i průměrné pořadí (v ideálním případě by pak ve smíšeném výběru měly následovat vždy dvě stejné hodnoty za sebou, jedna ze skupiny „ A “ a druhá ze skupiny „ B “), přičemž v tomto případě by měl být výsledek pro každou skupinu (A i B) zhruba stejný počet pořadových čísel a to i v případě alespoň částečné shody souborů.

Označení je následující: R_A - součet pořadí náležejících hodnotám veličiny X

R_B - součet pořadí náležejících hodnotám veličiny Y

Přitom však platí, že součet všech pořadí ($n = n_1 + n_2$) musí odpovídat součtu čísel od 1 do n podle vzorce:

$$R_a + R_b = \frac{n \cdot (n+1)}{2} \quad (1)$$

U souborů, obsahujících větší množství pořadových čísel a sčítání všech těchto čísel smíšeného souboru pro obě skupiny by bylo pracné, se dá použít na základě výše uvedeného vztahu toto ulehčení výpočtu – sečtou se pouze pořadová čísla u první skupiny a u druhé se pak počet pořadí odvodí z tohoto vztahu. Vypočítají se testovací statistiky:

$$U_a = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_1 \cdot (n_1 + 1)}{2} - R_a \quad (2)$$

$$U_b = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_1 \cdot (n_2 + 1)}{2} - R_b \quad (3)$$

Menší hodnota z U_a a U_b , tedy $U = \min(U_a, U_b)$, se použije jako testovací kritérium a porovná se s tabulkovou kritickou hodnotou Mann-Whitneyova testu pro příslušné n_1 , n_2 a zvolenou hladinu významnosti α (tabulky: Kritické hodnoty Mann-Whitneyova testu).

Je-li $U < U_{(\alpha, n_1, n_2)}$, pak lze zamítnout nulovou hypotézu o shodě rozdělení veličin X a Y , tj. stejném vlivu pokusných zásahů na zkoumanou veličinu.

Je-li $U > U_{(\alpha, n_1, n_2)}$, pak nelze zamítnout nulovou hypotézu o shodě rozdělení veličin X a Y , tj. stejném vlivu pokusných zásahů na zkoumanou veličinu (cit.vfu.cz, 2010).

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

6.1 Hodnocení odlišností mezi zkoumanými středními školami

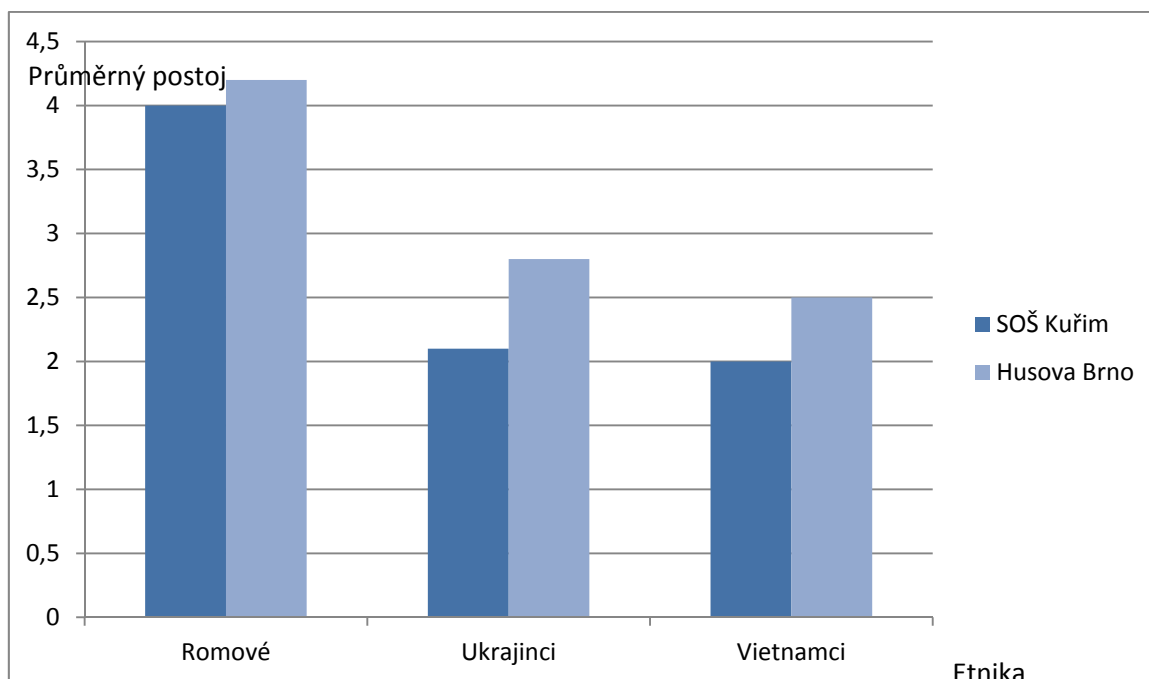
V této části jsou prezentovány výsledky výzkum formou dotazníkového šetření a jsou graficky znázorněny v grafech. Jedná se o jednotlivé otázky z dotazníku a jde o srovnání hodnot průměrných postojů studentů SOŠ Kuřim a školy Husova Brno, nejedená se tedy o výpočty statisticky významných rozdílů. Dotazník měl pětistupňovou škálu a jednotlivá čísla znamenala následující postoje: 1 – zcela kladný postoj, 2 – spíše kladný postoj, 3 – neutrální postoj, 4 – spíše záporný postoj a 5 – zcela záporný postoj. U každé otázky se pak respondent vyjadřoval ke třem různým etnickým skupinám, konkrétně romskému etniku, ukrajinskému etniku a vietnamskému etniku.

Srovnání postojů na jednotlivé otázky v dotazníku

Nejprve byly vyhodnoceny jednotlivé otázky z dotazníku od studentů SOŠ Kuřim a školy Husova Brno a jejich postoje k jednotlivým etnikům. Postoje jsou, jak je již uvedeno výše, vyjádřeny na pětistupňové škále a z odpovědí byly vytvořeny grafy ke každé otázce v dotazníku.

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 1 „Jaká je Vaše osobní zkušenost s osobami z následujících etnik?“ mezi školami

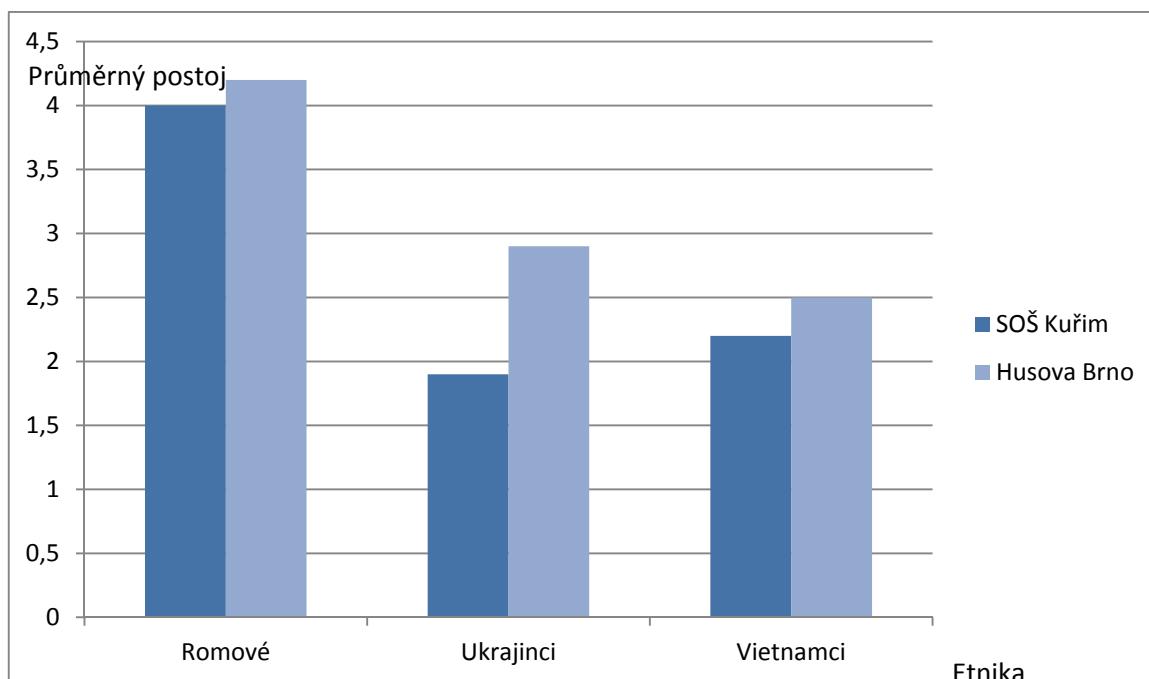
Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku k etniku Romů byla 4, což znamená spíše negativní osobní zkušenost, k etniku Ukrajinců byla 2,1, tedy spíše kladná osobní zkušenost a k etniku Vietnamci byla 2, což rovněž znamená spíše kladná osobní zkušenost. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku k etniku Romů byla 4,2, tedy spíše negativní osobní zkušenost, k etniku Ukrajinců byla 2,8, což se blíží k neutrální osobní zkušenosti, a k etniku Vietnamců byla 2,5, to znamená hranici mezi spíše kladnou a neutrální osobní zkušeností. Je tedy zřejmé, že nejvíce negativních osobních zkušeností měli respondenti s Romy, následně Ukrajinci a nejméně negativní odpověď byla u Vietnamců. Zároveň studenti školy Husova Brno vykazovali negativnější postoje, než studenti SOŠ Kuřim.

Obr. 1 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaká je Vaše osobní zkušenost s osobami z následujících etnik?

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 2 „Jaký je Váš postoj k jednotlivým etnikům?“ mezi školami

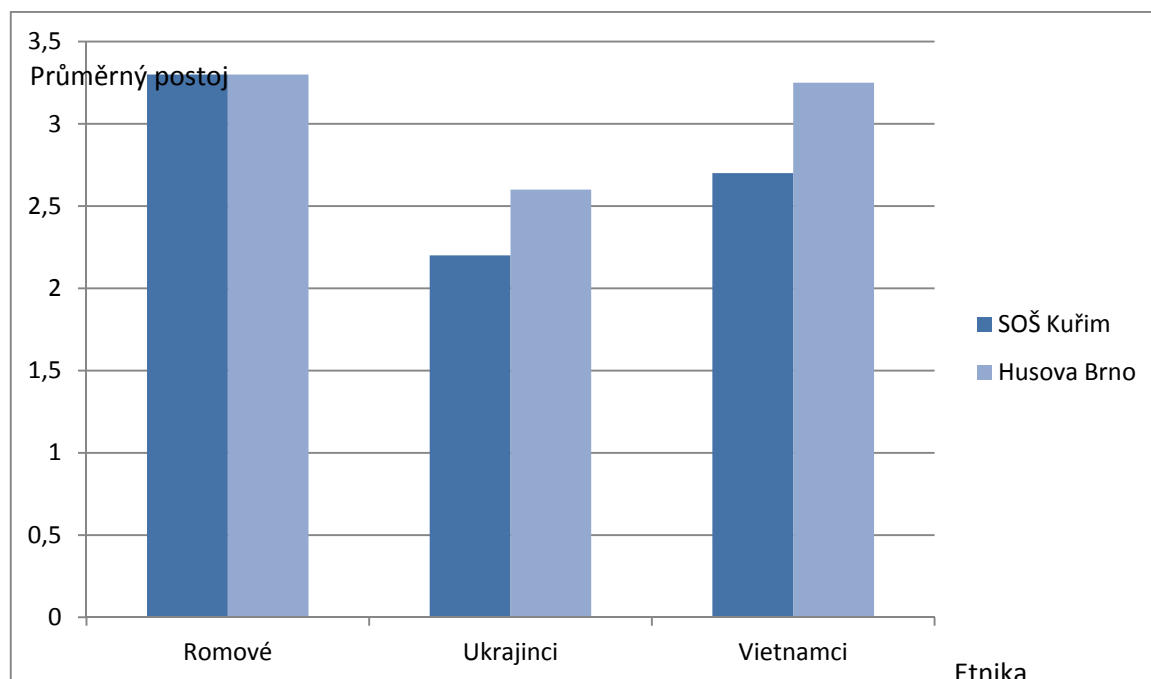
Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku k etniku Romů byla 4, tedy spíše negativní postoj, k etniku Ukrajinců byla 1,9, což znamená spíše kladný postoj a k etniku Vietnamci byla 2,2, tedy rovněž spíše kladný postoj. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku k etniku Romů byla 4,2, tedy spíše negativní postoj, k etniku Ukrajinců byla 2,9, což znamená neutrální postoj a k etniku Vietnamců byla 2,5, tedy opět hranice mezi spíše kladným a neutrálním postojem. Z odpovědí plyne, že nejvíce negativní postoj zaujímají studenti vůči Romům, poté k Ukrajincům a nejméně k Vietnamcům. Opět zaujali studenti školy Husova Brno negativnější postoje, než studenti SOŠ Kuřim.

Obr. 2 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: *Jaký je Váš postoj k jednotlivým etnikům?*

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 3 „Jaký postoj byste zaujali ke zjištění, že vaši předci byli z následujících etnik, aniž byste to předtím věděli?“ mezi školami

Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku u Romů byla 3,3, tedy neutrální postoj, u Ukrajinců byla 2,2, tedy spíše kladný postoj a u Vietnamců byla 2,7, tedy neutrální postoj. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku u Romů byla 3,3, tedy neutrální postoj, u Ukrajinců byla 2,6, tedy neutrální avšak zároveň se blíží k hranici spíše kladného postoje a u Vietnamců byla 3,3, tedy neutrální postoj, směřující ke spíše zápornému postoji. Nejvíce negativní postoj měli respondenti k Romům a nejméně negativní k Ukrajincům, u Vietnamců se v případě studentů školy Husova Brno průměrná hodnota odpovědi shodovala s hodnotou u Romů, v případě studentů SOŠ Kuřim byla nižší než u Romů ale vyšší než u Ukrajinců. Studenti školy Husova Brno zaujali v rámci této otázky negativnější postoj než studenti SOŠ Kuřim.

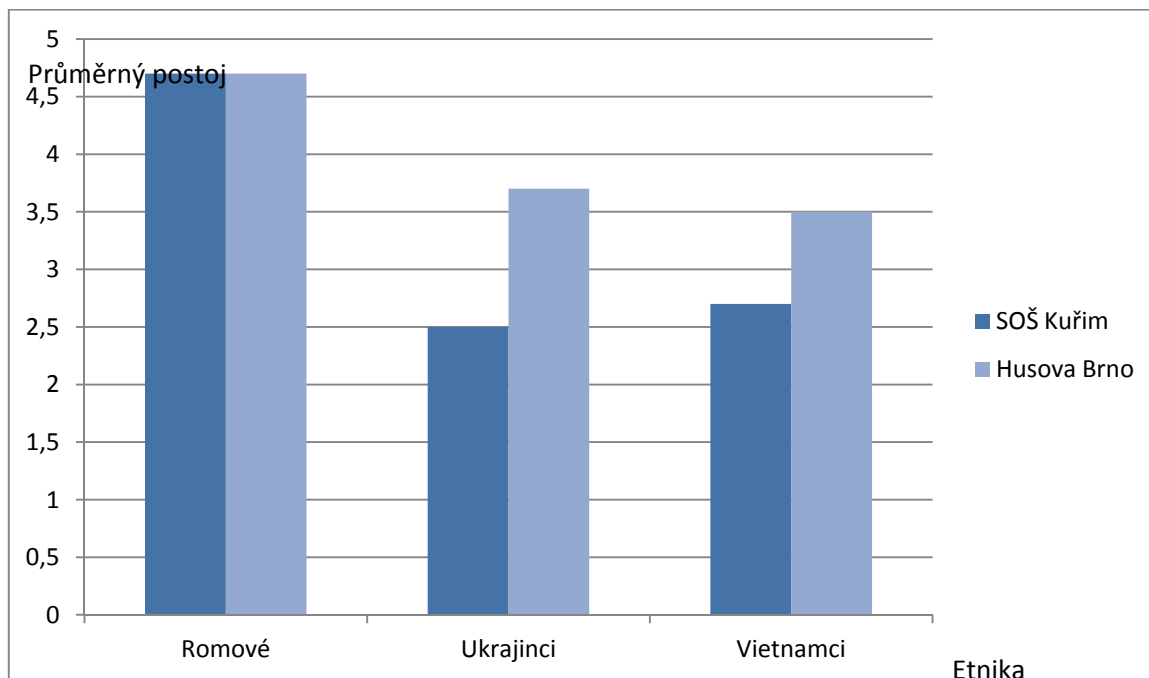

Obr. 3 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: *Jaký postoj byste zaujali ke zjištění, že vaši předci byli z následujících etnik, aniž byste to předtím věděli?*

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 4 „Jaký postoj byste zaujali v případě, že byste se stěhovali do lokality, kde bydlí převážně příslušníci jednotlivých etnik?“ mezi školami

Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku k etniku Romů byla 4,7, hodnota se tedy blíží ke zcela negativnímu postoji ke stěhování do místa, kde převažují Romové, k etniku Ukrajinců byla 2,5 a k etniku Vietnamci byla 2,7, což znamená, že studenti zaujali neutrální postoj, který v případě Ukrajinců hraničil se spíše kladným postojem ke stěhování do lokality, obývané převážně těmito etniky. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku k etniku Romů byla 4,7, což je stejná hodnota jako u žáků SOŠ Kuřim a vyjadřuje zcela negativní postoj ke stěhování do lokality, obývané převážně Romy. V případě Ukrajinců byla průměrná hodnota 3,7 a v případě Vietnamců byla 3,5, což vyjadřuje spíše negativní postoj hraničící s neutrálním postojem ke stěhování do lokality, kterou obývají většinou Ukrajinci a spíše negativní postoj ke stěhování do lokality, kde bydlí převážně vietnamské etnikum. Nejvíce negativní postoj tedy respondenti shodně vyjádřili ke stěhování do lokality, kterou obývají většinou Romové, v případě Ukrajinců studenti SOŠ Kuřim nejméně negativní postoj, na rozdíl od studentů školy Husova Brno, kteří ho zaujali k Vietnamcům. Stejně jako u předchozích otázek zaujali studen-

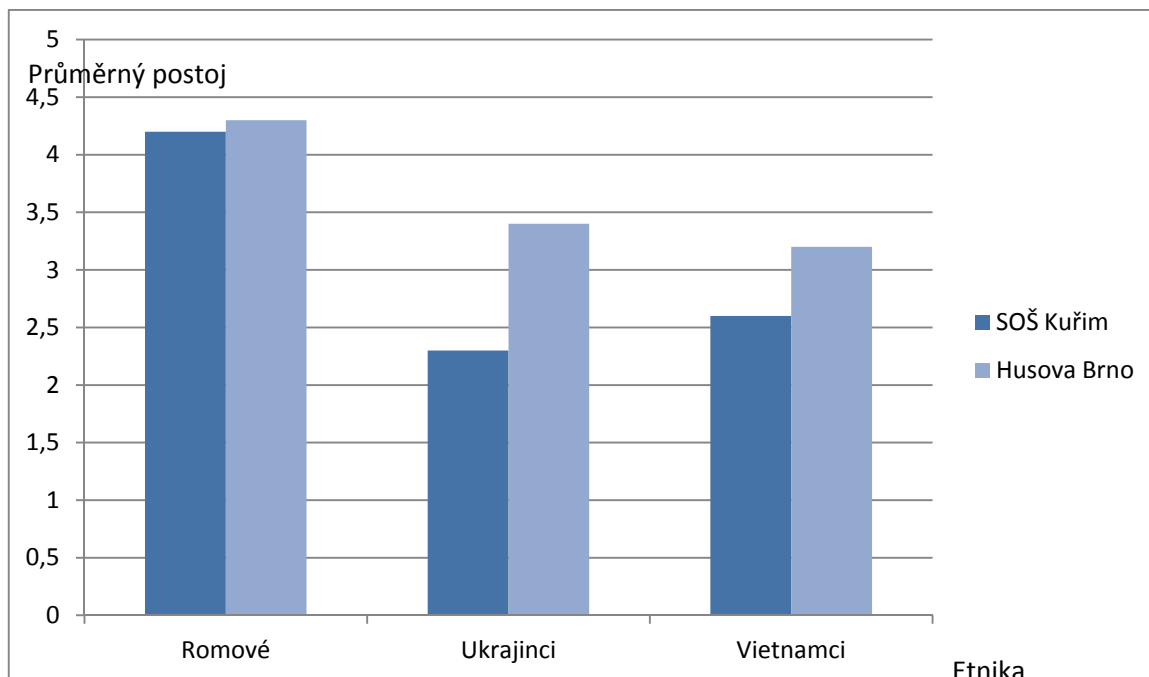
ti školy Husova Brno negativnější postoj ke všem etnikům, než studenti SOŠ Kuřim, kromě Romů, kde je průměrná hodnota odpovědi a tedy i postoje shodná.

Obr. 4 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaký postoj byste zaujali v případě, že byste se stěhovali do lokality, kde bydlí převážně příslušníci jednotlivých etnik?

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 5 „Jak byste nesli informaci, že se do Vašeho sousedství má nastěhovat rodina Romů, Ukrajinců, Vietnamců?“ mezi školami

Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku k Romům byla 4,2, tedy spíše negativní postoj, k Ukrajincům byla 2,3, tedy spíše pozitivní postoj a k Vietnamcům byla 2,6, tedy neutrální postoj, blíží se ke spíše kladnému postoji ke stěhování příslušníků etnik do sousedství respondentů. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku k Romům byla 4,3, tedy spíše negativní postoj, k Ukrajincům byla 3,4, tedy neutrální postoj, blíží se k hranici spíše záporného a k Vietnamcům byla 3,2, tedy neutrální postoj. Nejvíce negativní postoj mají studenti k Romům, u studentů SOŠ Kuřim následují Vietnamci a nejméně negativní postoje mají k Ukrajincům, u studentů školy Husova Brno je to opět naopak (nejméně negativní postoj k Vietnamcům). Celkově mají pak negativnější postoje studenti školy Husova Brno.

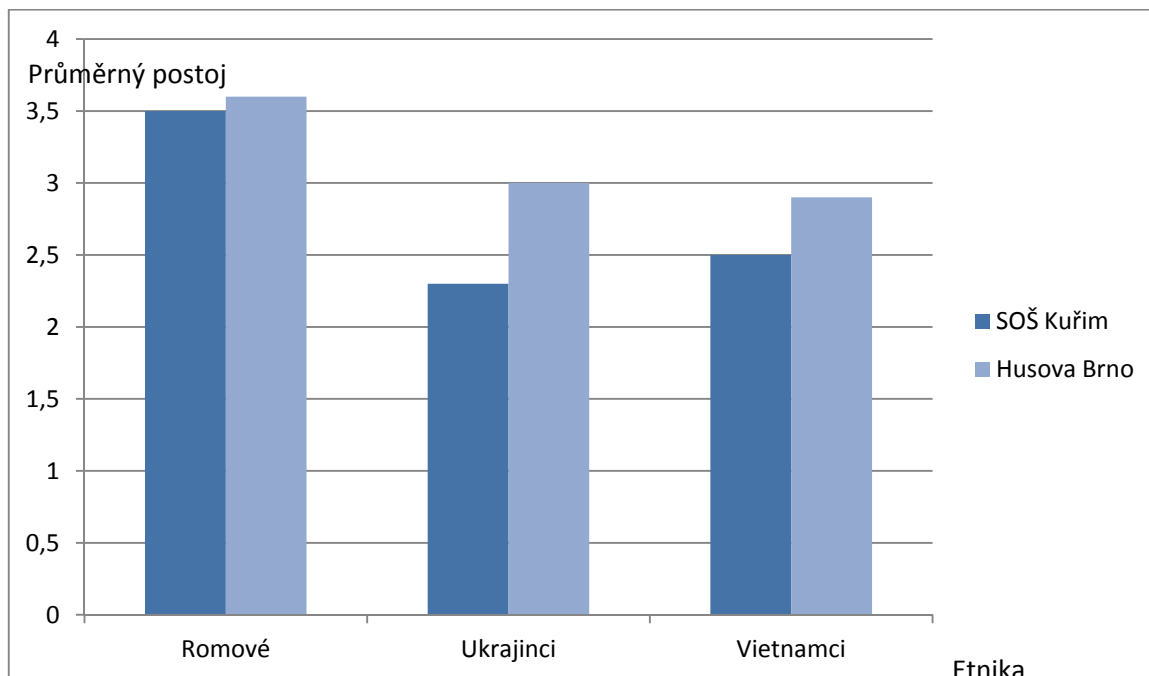

Obr. 5 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: *Jak byste nesli informaci, že se do Vašeho sousedství má nastěhovat rodina Romů, Ukrajinců, Vietnamců?*

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 6 „Při nástupu do nového zaměstnání zjistíte, že zde pracují větší množství Romů, Ukrajinců, Vietnamců. Jaký postoj byste zaujali k příslušníkům jednotlivých etnik?“ mezi školami

Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku k etniku Romů byla 3,5, tedy neutrální postoj, hraničící se spíše negativním k etniku Ukrajinců byla 2,3, což je spíše pozitivní postoj a k etniku Vietnamců byla 2,5, tedy spíše kladný postoj hraničící s neutrálním. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku k etniku Romů byla 3,6, tedy spíše negativní postoj, k etniku Ukrajinců byla 3,0, tedy neutrální a k etniku Vietnamců byla 2,9, tedy rovněž neutrální postoj. K nástupu do zaměstnání, kde by pracovala většina Romů, uvedli studenti obou škol spíše negativní postoj, v případě studentů SOŠ Kuřim pak hraničící s neutrálním postojem, u Vietnamců a Ukrajinců pak studenti SOŠ Kuřim zaujali spíše pozitivní postoj a v případě studentů školy Husova Brno pak neutrální postoj. Opět byl nejvíce negativní postoj studentů k zaměstnání, kde by pracovala většina Romů, v případě studentů SOŠ Kuřim následovali Vietnamci a nejméně negativní postoj zaujali k Ukrajincům. U studentů školy Husova Brno pak byly hodnoty opět opačně, tedy po nejvíce negativním postoji k Romům následují Ukrajinci a nejméně negativní po-

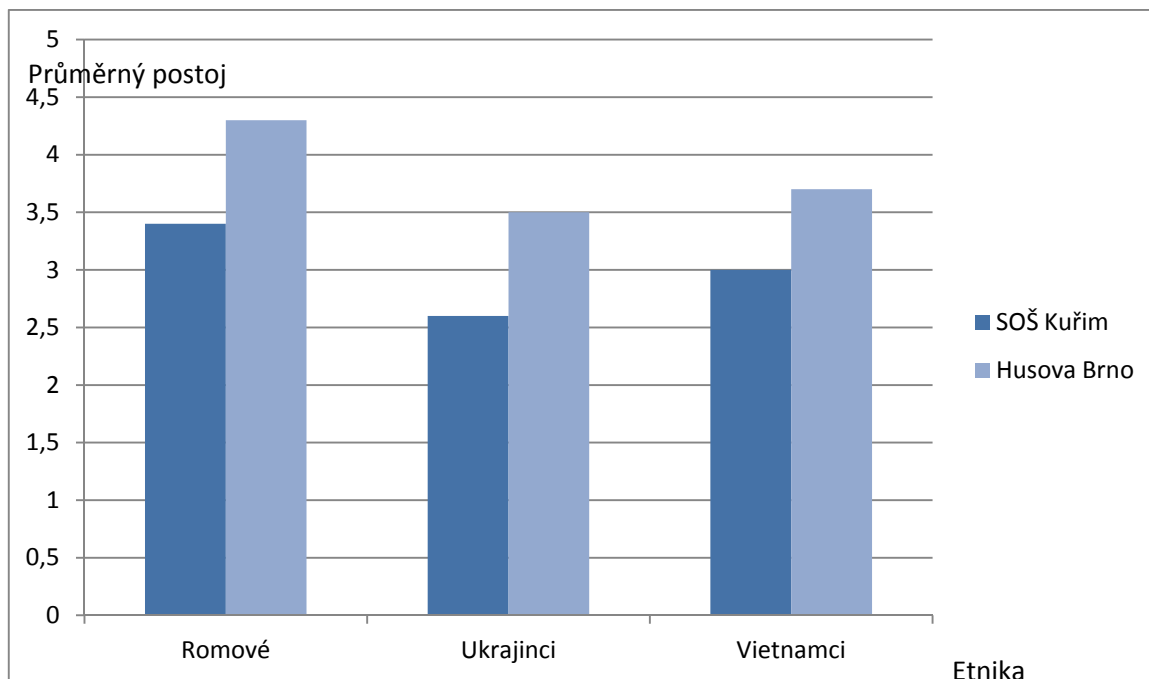
stoje zaujali k Vietnamcům. Celkově zaujali více negativní postoje k zaměstnání, kde by pracovali příslušníci jiných etnik, studenti školy Husova Brno.

Obr. 6 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Při nástupu do nového zaměstnání zjistíte, že zde pracují větší množství Romů, Ukrajinců, Vietnamců. Jaký postoj byste zaujali k příslušníkům jednotlivých etnik?

Srovnání odpovědí (postojů) na otázku č. 7 „Jaký postoj zaujmete, když si v budoucnu Vaše dítě vybere za životního partnera Roma, Ukrajince, Vietnamce?“ mezi školami

Průměrná hodnota odpovědí žáků ze SOŠ Kuřim na tuto otázku k etniku Romů byla 3,4, tedy neutrální postoj, který se blíží ke spíše negativnímu, k etniku Ukrajinců byla 2,6, což značí opět neutrální postoj, blíží se ke spíše kladnému a k etniku Vietnamci byla 3,0, tedy neutrální postoj. Průměrná hodnota odpovědí žáků z Husova Brno na tuto otázku k etniku Romů byla 4,3, tedy spíše negativní, blíží se k neutrálnímu postoji, k etniku Ukrajinců byla 3,5, tedy neutrální postoj, hraničící se spíše záporným a k etniku Vietnamců byla 3,7, tedy spíše negativní, blíží se k neutrálnímu postoji. Nejvíce negativní postoje mají studenti obou škol k Romům, následují Vietnamci a nejméně negativní postoje mají k Ukrajincům. I v odpovědích na poslední otázku vykazují studenti školy Husova Brno celkově negativnější postoje, než studenti SOŠ Kuřim.

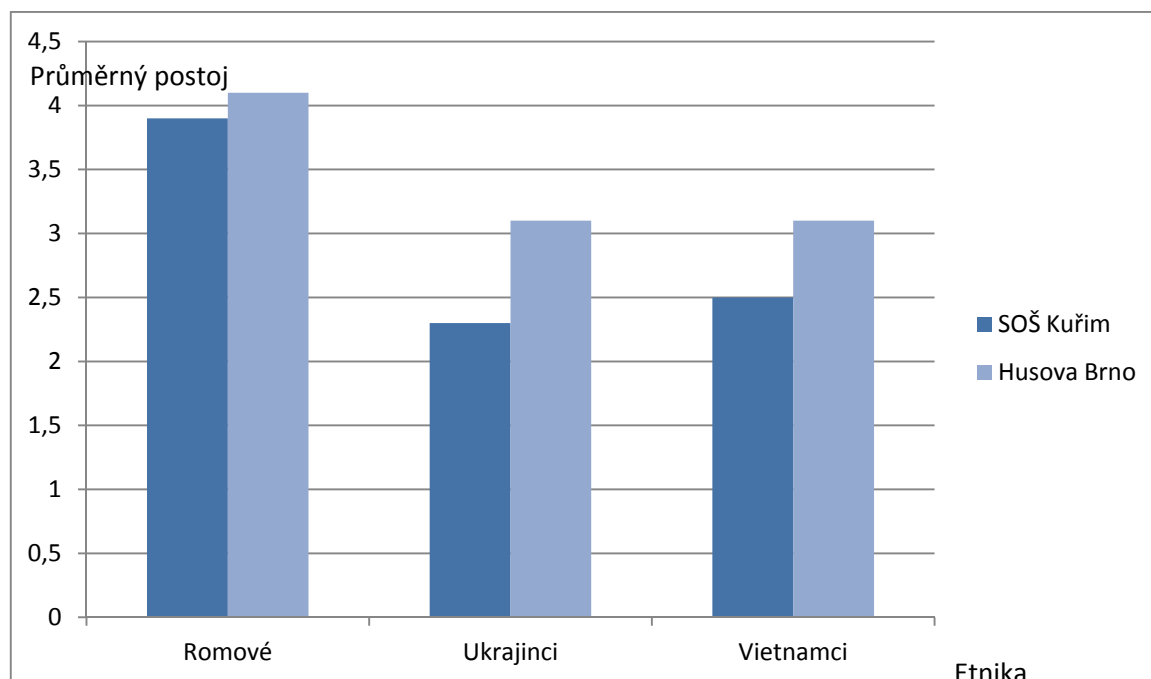
Obr. 7 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: *Jaký postoj zaujmete, když si v budoucnu Vaše dítě vybere za životního partnera Roma, Ukrajince, Vietnamce?*

Srovnání odpovědí (postojů) studentů SOŠ Kuřim a školy Husova Brno k jednotlivým etnickým skupinám

Následující vyhodnocení je zaměřeno na srovnání odpovědí studentů jednotlivých škol, tedy studentů SOŠ Kuřim a školy Husova Brno k etnikům, na které je výzkum v rámci této práce zaměřen. Průměrné hodnoty u odpovědí na všech sedm otázek v dotazníku jsou uvedeny níže a jsou znázorněny na grafu.

Průměrná hodnota postojů žáků ze SOŠ Kuřim k Romům byla 3,9, což znamená spíše negativní postoje, k Ukrajincům byla 2,3, tedy spíše pozitivní postoje a k Vietnamcům byla 2,5, tedy spíše pozitivní postoj, který hraničí s neutrálním postojem. Z toho plyne, že nejvíce negativní postoje zaujímají studenti SOŠ Kuřim k Romům, následují postoje k Vietnamcům a nejméně negativní postoje pak mají k Ukrajincům.

Průměrná hodnota postojů žáků školy Husova Brno k Romům byla 4,1, což znamená spíše negativní postoje a k Ukrajincům i Vietnamcům pak shodně 3,1, což znamená neutrální postoje. Nejvíce negativních postojů tedy studenti školy Husova Brno vykazují k Romům a shodně, tedy neutrální postoje pak mají vůči Ukrajincům a Vietnamcům.

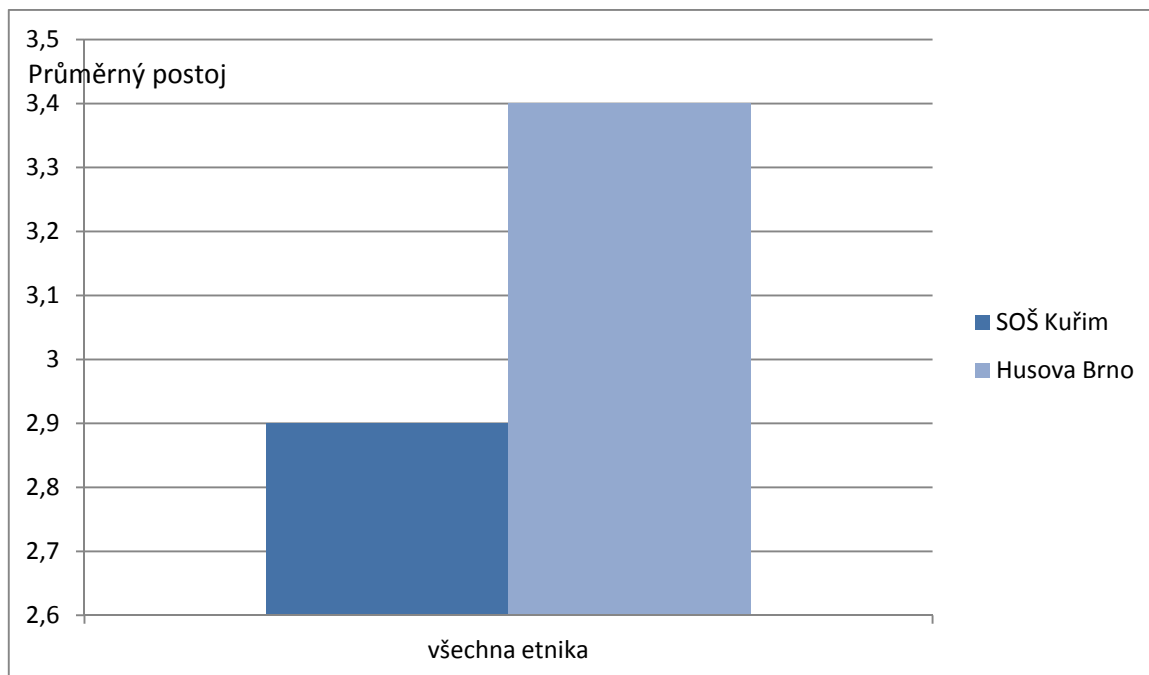
Obr. 8 Postoje studentů škol k jednotlivým etnikům

Celkové srovnání škol

Průměrná hodnota postojů studentů SOŠ Kuřim celkově ke všem etnikům je 2,9, což znamená, že mají celkově neutrální postoje ke všem zkoumaným etnickým skupinám.

Průměrná hodnota postojů studentů školy Husova Brno celkově ke všem etnikům je 3,4, což znamená neutrální postoje, které se však výrazně blíží k hranici se spíše negativními postoji ke všem zkoumaným etnickým skupinám.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že studenti školy Husova Brno mají více negativních postojů ke všem třem zkoumaným etnikům, než studenti SOŠ Kuřim.

Obr. 9 postoje žáků škol k jednotlivým etnikům

Nejčastější odpovědi studentů obou škol na otevřené otázky v dotazníku

Na závěr byly v dotazníku uvedeny dvě otevřené otázky ke každé etnické skupině, tedy k Romům, Ukrajincům a Vietnamcům.

Jednalo se o otázku č. 8, která zněla: „Napište krátce, co je Vám na daném etniku sympatické.“

Dále se jednalo o otázku č. 9, jež měla toto znění: „Napište, co Vám na daném etniku vadí.“

Níže jsou uvedeny nejčastější odpovědi na tyto otázky, odpovědi jsou řazeny sestupně podle četnosti odpovědí, tedy první je uvedena nejčastější odpověď, poslední naopak nejméně častá odpověď. Tyto odpovědi nebyly nijak statisticky vyhodnoceny.

Nejčastější odpovědi studentů obou škol na otevřené otázky č. 8

Co je mi sympatické na Romech:

Přátelskost, oslavy, hudba, snaživost, soudržnost, talentovanost, schopnost přežít, bohatá minulost, temperament, vztah k rodině, kultura.

Co je mi sympatické na Ukrajincích:

Přátelskost, spolehlivost, pracovitost, drží slovo, vstřícnost, odolnost, přizpůsobivost, původ, jazyk, vezmou práci, kterou by Čech nedělal.

Co je mi sympatické na Vietnamcích:

Pracovitost, rychlá občerstvení, snaha zapadnout, spolehlivost, společenskost, přátelskost, přizpůsobivost, stánky s potravinami a oblečením, legrační čeština, sympatičnost.

Nejčastější odpovědi studentů obou škol na otevřené otázky č. 9

Co je mi nesympatické na Romech:

Kriminalita, násilnost, nepracovitost, nepřizpůsobivost, neslušnost, agresivita, vulgárnost, násilnost, nevzdělanost, drzost, povýšenost, mentalita, nepořádnost, konfliktnost, hlučnost, bojím se jich, zápach, mluva, vzhled, zákeřnost, obtěžují, nečestnost, dostávají peníze za nic, jejich početnost, ukřivděnost.

Co je mi nesympatické na Ukrajincích:

Agresivita, kriminalita, nespolehlivost, jejich početnost, vulgarita, neslušnost, kladný vztah k alkoholu, nečestnost, nepracovitost, mafiánství, obava z nich, nesympatičnost, berou Čechům práci, vyváží peníze ven, omezenost, nemluví česky.

Co je mi nesympatické na Vietnamcích:

Lhaní, nekvalitní výrobky, padělání, drogy, jejich početnost, berou práci Čechům, ošklivost, zlost, agresivita, všudypřítomnost, vlezlost, nečestnost, nepřizpůsobivost, hygiena, vyčûranost, fast foody, zdraví škodlivé výrobky, černý trh, berou Čechům práci, mafiánství, výtržnictví.

6.2 Hodnocení závislosti mezi typem školy a postoji studentů

Vyhodnocení výzkumu, zda existuje či neexistuje závislost mezi typem střední školy a předsudky bylo provedeno neparametrickým testem, konkrétně Mann-Whitneyovým pořadovým testem, který zkoumá rozdíly ve dvou skupinách. Ve výzkumu v rámci této práce se jednalo o skupinu studentů Střední odborné školy a středního odborného učiliště, s. r. o. Kuřim a Střední školy umění a designu, stylu a módy, Husova Brno.

Romové

Protože Hodnota U_{\min} nepřesáhla úroveň $\alpha_{0,05}$, $\alpha_{0,01}$, můžeme připustit hypotézu H_A :

Studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště Kuřim, s. r. o., nevykazují negativnější postoj k příslušníkům etnické menšiny (Romům), než studenti Střední umělecké školy Husova, Brno.

Tab. 1 Hodnocení závislosti mezi typem školy a předsudky jejich studentů k Romům

	$R_{Kuř}$	R_{Hus}	$U_{Kuř}$	U_{Hus}	U_{min}	$\alpha_{0,05}$	$\alpha_{0,01}$
Romové	32	63	45	14	14	30,3	21,8

Ukrajinci

Protože Hodnota U_{min} nepřesáhla úroveň $\alpha_{0,05}$, $\alpha_{0,01}$, můžeme připustit hypotézu H_A :

Studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště Kuřim, s. r. o., nevykazují negativnější postoj k příslušníkům etnické menšiny (Ukrajincům), než studenti Střední umělecké školy Husova, Brno.

Tab. 2 Hodnocení závislosti mezi typem školy a předsudky jejich studentů k Ukrajincům

	$R_{Kuř}$	R_{Hus}	$U_{Kuř}$	U_{Hus}	U_{min}	$\alpha_{0,05}$	$\alpha_{0,01}$
Ukrajinci	28	77	49	0	0	30,3	21,8

Vietnamci

Protože Hodnota U_{min} nepřesáhla úroveň $\alpha_{0,05}$, $\alpha_{0,01}$, můžeme připustit hypotézu H_A :

Studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště Kuřim, s. r. o., nevykazují negativnější postoj k příslušníkům etnické menšiny (Vietnamcům), než studenti Střední školy umění a designu, stylu a módy v Brně.

Tab. 3 Hodnocení závislosti mezi typem školy a předsudky jejich studentů k Vietnamcům

	$R_{Kuř}$	R_{Hus}	$U_{Kuř}$	U_{Hus}	U_{min}	$\alpha_{0,05}$	$\alpha_{0,01}$
Vietnamci	37	68	40	9	9	30,3	21,8

6.3 Diskuze výsledků výzkumu

Výzkum v této práci přinesl zajímavé a překvapivé výsledky, týkající se postojů vůči různým etnickým menšinám, ale zejména v rozdílech mezi typy středních škol. Nulová hypotéza, tedy že negativnější postoje vůči etnickým menšinám, budou mít studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště, s. r. o., Kuřim, tedy školy technického zaměření, byla výzkumem vyvrácena, neboť výzkum překvapivě ukázal, že negativnější postoje k etnickým menšinám mají studenti Střední školy umění a designu, stylu a módy, Husova Brno, tedy školy uměleckého zaměření. Zároveň je zajímavé, že studenti obou škol vyjádřili shodně nejvíce negativních postojů k Romům, tedy spíše negativní v rámci použité škály, studenti SOŠ Kuřim pak méně negativní než studenti školy Husova Brno, statistický rozdíl byl však minimální. Studenti školy Husova Brno k Ukrajincům i Vietnamcům vyjádřili celkově neutrální postoje, zatímco studenti SOŠ Kuřim vyjádřili k Ukrajincům spíše pozitivní postoje a k Vietnamcům postoje spíše pozitivní, hraničící s neutrálním postojem. Výsledky výzkumu týkající se zejména nejvíce negativních postojů studentů k Romům, se shodují s výsledky již provedených výzkumů. Vzhledem k tomu, že v rámci této práce byl zvolen kvantitativní výzkum, nebyl problém postojů k etnickým menšinám zkoumán do hloubky, a tudíž nebyly zjištěny důvody postojů k jednotlivým etnickým menšinám. Výsledky výzkumu by mohly být použity jako námět, kam směřovat multikulturní výchovu na základních a středních školách, zejména na jakou etnickou menšinu se v rámci výuky zaměřit.

Je tedy zajímavé, že v práci „Postoje studentů středních škol k etnickým a národnostním menšinám“ (Cedidlová, 2012) byly výsledky výzkumu jiné. Jednalo se o postoj studentů gymnázia, kteří měli méně negativní postoje k národnostním menšinám než studenti střední odborné školy a středního odborného učiliště, přičemž školy porovnávané ve výzkumu se nacházely ve Zlínském kraji. V této práci jsou naopak výsledky výzkumu příznivější ke studentům střední odborné školy a středního odborného učiliště, než ke studentům umělecké školy, tedy studenti technicky zaměřené školy měli méně negativní postoje k etnickým a národnostním menšinám, než studenti umělecky zaměřené školy. Rozdíl ve výsledcích mohl způsobit fakt, že výzkum v této práci byl proveden v Brně a v Kuřimi, kde se nacházejí všechny tři etnické menšiny uvedené ve výzkumu, tedy v Jihomoravském kraji a výzkum srovnávané práce byl proveden ve Zlínském kraji. Druhým důvodem rozdílu ve výsledcích výzkumů mohl být fakt, že gymnázium není stejný typ školy, jako umělecká škola, avšak v rámci srovnání by tento fakt nemusel hrát podstatnou roli.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla zaměřena na etnické a rasové předsudky v postojích dnešní mladé generace, konkrétně studentů dvou různých středních škol, jedné technického směru a druhé umělecky zaměřené.

Teoretická část popisovala postoje, předsudky a stereotypy v mezilidských vztazích z hlediska psychologie a etnické, rasové a národnostní předsudky a stereotypy. Dále byly popsány pojmy xenofobie, rasismus a antisemitismus, tedy to, v co mohou negativní postoje a předsudky vyústit v jejich extrémní podobě. Rovněž se zabývala vysvětlením, co je to národnostní a etnická menšina a popsány byly nejvýznamnější etnické menšiny, vyskytující se v České republice, tedy Romové, Ukrajinci a Vietnamci a jejich historie a současnost jejich existence v naší zemi. Poslední část se věnuje multikulturní výchově a výchově k toleranci a proti rasismu a její součástí je i vysvětlení pojmu multikulturalismus, pluralismus, tolerance, multikulturní společnost a multikulturní výchova a popsání multikulturní výchovy na základních a středních školách v České republice, nebo alespoň jak by měla probíhat.

Praktická část pak obsahovala kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření, která zkoumala postoje studentů dvou rozdílných typů středních škol k Romům, Ukrajincům a Vietnamcům a dále srovnání, zda typ studované střední školy má nějaký vliv na postoje studentů vůči jednotlivým etnikům. Původní předpoklad výsledků výzkumu předpokládal, že studenti Střední odborné školy a středního odborného učiliště, s. r. o. Kuřim, tedy školy technického zaměření, vykazují negativnější postoje k příslušníkům uvedených etnických menšin než studenti Střední školy umění a designu, stylu a módy, Husova Brno, tedy školy uměleckého zaměření. Tento předpoklad byl však vyvrácen právě výzkumem, během kterého bylo zjištěno, že skutečnost je opačná, tedy že studenti umělecké školy mají k uvedeným etnikům mírně negativnější postoje než studenti technicky zaměřené střední školy. Dále výzkum ukázal, že nejvíce negativní postoje shodně zastávali studenti obou škol vůči Romům, zatímco k Ukrajincům a Vietnamcům byly jejich postoje spíše neutrální. I když se u Romů jedná o etnickou menšinu, žijící v naší zemi nejdéle a která je nejpočetnější, drtivá většina jejich příslušníků však zastává chladný postoj k začlenění do většinové populace, na rozdíl od Ukrajinců, kteří jsou naší kultuře bližší, ale dokonce i Vietnamců, jejichž kultura je té naší velmi vzdálená a jejich příchod na území České republiky se uskutečnil jako poslední z jednotlivých etnik až v posledních dekadách 20. století. I přes různé

přešlapy se však snaží zapojit do společnosti a jejího života v mnohem větší míře, než právě Romové.

Výzkumy na téma etnických a rasových předsudků v naší společnosti jsou důležité, mnohdy velmi překvapivé a zejména přínosné, neboť výsledky těchto výzkumů se dají použít v mnoha různých oborech a směrech lidské činnosti. Výsledky výzkumu v této práci by mohly být využity v rámci multikulturní výchovy a výchovy ke vzájemné toleranci, zejména k jejímu dalšímu směřování, především k romskému etniku, jež vykazovalo nejhorší výsledky. Rovněž by mohly sloužit v rámci sociální práce, zejména působení na romskou minoritu v jejím směřování ke vzdělání, tzn. působení v romských rodinách za účelem plnění školní docházky dětí, začleňování se do společnosti a pracovního procesu, dále v rámci prevence proti sociálně patologickým jevům a kriminalitě, neboť nejčastější odpověď na otevřenou otázku č. 9 v dotazníku, tedy „Napište, co Vám na daném etniku vadí“ byla kriminalita, násilnost, nepracovitost a nepřizpůsobivost. Je tedy nutné působit v rámci multikulturní výchovy a výchovy k toleranci nejen směrem k většinové populaci, ale také směrem k etnickým menšinám, protože pokud chceme, aby byly výsledky této výchovy co nejlepší, musí být zároveň podmíněna snahou, spoluprací a vůlí všech zúčastněných stran ve stejné míře, aby nedocházelo pouze k jejímu využívání nebo zneužívání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: integrace, identita*. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2011, 359 s. ISBN 978-80-87398-13-5.
- [2] BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ a kol. *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Vyd. 1. Praha: Ermat, 2008, 267 s. ISBN 978-80-87178-01-0.
- [3] CEDIDLOVÁ, Michaela. *Postoje studentů středních škol k etnickým a národnostním menšinám*. Zlín, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
- [4] DOTAZNÍK ON-LINE, ...jak na dotazník?. www.dotaznik.cz [online]. 2007 [cit. 2014-24-03]. Dostupné na <http://www.dotaznik-online.cz>
- [5] GABAL, Ivan a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Vyd. 1. Praha: G plus G, 1999, 341 s. ISBN 80-86103-23-4.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] JIRÁSKOVÁ, Věra. *Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2006, 130 s. ISBN 80-87027-31-0.
- [8] MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004, 78 s. ISBN 80-7315-078-6.
- [9] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- [10] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- [11] NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 2. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, 99 s. ISBN 80-7067-310-9.
- [12] PAVLÁT, Leo, *Persekuce Židů jako historický fakt*. In: VEBER, Václav. *Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK*. Praha: Karolinum, 1997, 321 s. ISBN 80-7184-412-8.

- [13] PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010, 220 s. ISBN 978-80-7367-709-1.
- [14] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7387-502-2.
- [15] SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti*. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Dokořán, 2005, 134 s. ISBN 80-7363-022-2.
- [16] SURVIO.CZ, Kvantitativní výzkum. *www.blog-survio.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-25-03]. Dostupné na <http://blog.survio.cz/serialy/kvantitativni-vyzkum-1-uvod#.UORFjlfw5Y>.
- [17] ŠÍŠKOVÁ, Tatjana a kol. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
- [18] VETERINÁRNÍ A FARMACEUTICKÁ UNIVERZITA BRNO, *Neparametrické testy*. *www.cit.vfu.cz* [online]. 2010 [cit. 2014-23-03]. Dostupné na <http://cit.vfu.cz/statpotr/POTR/Teorie/Predn4/MannWhit.htm>.
- [19] VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997, 453 s. ISBN 80-85866-20-x.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR Česká republika.

ČSFR Česká a Slovenská federativní republika.

ČSR Československá republika.

ČSSR Československá socialistická republika.

NKVD Narodnyj komissariat vnutrennich děl (Lidový komisariát vnitřních záležitostí).

RVHP Rada vzájemné hospodářské pomoci.

SSSR Svaz sovětských socialistických republik.

USA United states of America (Spojené státy americké).

VSR Vietnamská socialistická republika.

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaká je Vaše osobní zkušenost s osobami z následujících etnik? 49
- Obr. 2 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaký je Váš postoj k jednotlivým etnikům? 50
- Obr. 3 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaký postoj byste zaujali ke zjištění, že vaši předci byli z následujících etnik, aniž byste to předtím věděli? 51
- Obr. 4 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaký postoj byste zaujali v případě, že byste se stěhovali do lokality, kde bydlí převážně příslušníci jednotlivých etnik? 52
- Obr. 5 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jak byste nesli informaci, že se do Vašeho sousedství má nastěhovat rodina Romů, Ukrajinců, Vietnamců? 53
- Obr. 6 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Při nástupu do nového zaměstnání zjistíte, že zde pracují větší množství Romů, Ukrajinců, Vietnamců. Jaký postoj byste zaujali k příslušníkům jednotlivých etnik? 54
- Obr. 7 Srovnání průměrných hodnot odpovědí na otázku: Jaký postoj zaujmete, když si v budoucnu Vaše dítě vybere za životního partnera Roma, Ukrajince, Vietnamce? 55
- Obr. 8 Postoje studentů škol k jednotlivým etnikům 56
- Obr. 9 postoje žáků škol k jednotlivým etnikům 57

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Hodnocení závislosti mezi typem školy a předsudky jejich studentů k Romům	59
Tab. 2 Hodnocení závislosti mezi typem školy a předsudky jejich studentů k Ukrajincům	59
Tab. 3 Hodnocení závislosti mezi typem školy a předsudky jejich studentů k Vietnamcům	59

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1: Dotazník

70

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA P1: DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den, právě se Vám dostal do rukou dotazník, jenž bude součástí mé bakalářské práce s názvem „Etnické a rasové předsudky v postojích dnešní mladé generace“.

Dotazník je zcela anonymní.

Děkuji za vstřícnost a Váš čas. Jan Navrátil

Vyplňte prosím: věk: 17 pohlaví: ŽENA typ školy: STŘEDNÍ

Pokyny pro vyplňování dotazníku:

Ke každé otázce bude tabulka, jež má 3 řádky a pětistupňovou škálu pro vyjádření postojů. Každý řádek je pro jednu etnickou skupinu, tedy pro Romy, Ukrajince a Vietnamce.

Škály pro vyjádření postojů pak mají číselná označení (1 – 5), přičemž jednotlivá čísla značí:

- 1 - zcela kladný postoj
- 2 - spíše kladný postoj
- 3 - neutrální postoj
- 4 - spíše negativní postoj
- 5 - zcela negativní postoj

Příklad odpovědi na otázku:

Otázka: Jaký máte postoj k jednotlivým etnikům?

Odpověď:

Romové	1	☒	3	4	5
Ukrajinci	1	2	☒	4	5
Vietnamci	1	2	3	☒	5

Tázaný v řádce „Romové“ vyznačil na škále číslo 2, tzn., že k Romům zaujímá spíše kladný postoj, v řádce „Ukrajinci“ vyznačil na škále číslo 3, tzn., že k Ukrajincům zaujímá neutrální postoj a v řádce „Vietnamci“ vyznačil číslo 4, tzn., že k Vietnamcům zaujímá spíše negativní postoj.

1. Jaká je Vaše osobní zkušenost s osobami z následujících etnik?

Romové	1	2	3	4	☒
Ukrajinci	1	☒	3	4	5
Vietnamci	1	☒	3	4	5

2. Jaký je Váš postoj k jednotlivým etnikům?

Romové	1	2	3	4	☒
Ukrajinci	1	2	☒	4	5
Vietnamci	1	2	☒	4	5

3. Jaký postoj byste zaujali ke zjištění, že Vaši předci byli z následujících etnik, aniž byste to před tím věděli?

Romové	1	2	3	☒	5
Ukrajinci	1	2	3	☒	5
Vietnamci	1	2	3	☒	5

4. Jaký postoj byste zaujali v případě, že byste se stěhovali do lokality, kde bydlí převážně příslušníci jednotlivých etnik?

Romové	1	2	3	4	☒
Ukrajinci	1	2	3	4	☒
Vietnamci	1	2	3	4	☒

5. Jak byste nesli informaci, že se do Vašeho sousedství má nastěhovat rodina Romů, Ukrajinců, Vietnamců?

Romové	1	2	3	4	☒
Ukrajinci	1	☒	3	4	5
Vietnamci	1	☒	3	4	5

6. Při nástupu do nového zaměstnání zjistíte, že zde pracují větší množství Romů, Ukrajinců, Vietnamců. Jaký postoj byste zaujali k příslušníkům jednotlivých etnik?

Romové	1	2	☒	4	5
Ukrajinci	☒	2	3	4	5
Vietnamci	☒	2	3	4	5

7. Jaký postoj zaujmete, když si v budoucnu Vaše dítě vybere za životního partnera Roma, Ukrajince, Vietnamce?

Romové	1	2	3	4	☒
Ukrajinci	1	☒	3	4	5
Vietnamci	1	2	☒	4	5

8. Napište krátce, co je Vám daném na etniku sympatické.

Romové: NIC.

Ukrajinci: VĚTŠINU, CO ZNÁM, TAK SE S NIMI DÁ NORMÁLNĚ KOMUNIKOVAT.

Vietnamci: JAK MEZI SEBOU KOMUNIKUJÍ.

9. Napište, co Vám na daném etniku vadí.

Romové: CHOVÁNÍ, STYL MLUVY, VZHLED, NEJSOU ZAMĚSTNANI, KRADOU, SARDI.

Ukrajinci: NIC.

Vietnamci: JEJICH NEKVALITNÍ ZBOŽÍ, A NĚKTERÁ NEODRAVÁ JÍDLA.

Děkuji Vám za Vaši ochotu a za Váš čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku.

Jan Navrátil